

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Kanadské zájmy v oblasti Arktidy perspektivou
politické geografie**

Jana Kuličová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy — britská a americká studia

Bakalářská práce

**Kanadské zájmy v oblasti Arktidy perspektivou
politické geografie**

Jana Kuličová

Vedoucí práce:

Mgr. Martin Caletka

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce, panu Mgr.
Martinu Caletkovi, za odborné vedení, cenné připomínky a přátelský přístup.

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. POLITICKÁ GEOGRAFIE	10
2.1 Politická geografie moří a oceánů a mořské právo	13
2.1.1 Význam moře a námořních tras	14
2.1.2 Zdrojový potenciál moře	16
2.1.3 Mořské právo	18
2.2 Politická geografie životního prostředí ve vazbě na domorodé obyvatelstvo.....	21
3. GEOGRAFICKÉ VYMEZENÍ ARKTIDY	24
3.1 Konkrétní vymezení	25
4. KANADSKÁ POLITIKA V OBLASTI ARKTIDY	27
6. KANADSKÉ TERITORIÁLNÍ SPORY	34
5.1 Spor s USA v Beaufortově moři	34
5.2 Spor s Dánskem v Lincolnově moři.....	36
5.3 Spor s Dánskem o Hansův ostrov	36
5.4 Spor o Severozápadní cestu	38
5.4.1 Kanadský nárok	38
5.4.2 Nároky ostatních zemí	39
5.4.3 Možné důsledky zpřístupnění Severozápadní cesty	40
6. OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ VE VAZBĚ NA DOMORODÉ OBYVATELSTVO	42
6.1 Instituce zabývající se ochranou domorodého obyvatelstva v Arktidě.....	43
6.1.1 Arktická rada (Arctic Council).....	43
6.1.2 Inuitská polární rada (Inuit Circumpolar Council).....	45
6.1.3 Gwich'in Council International.....	46
6.1.4 Arktická athabaskanská rada (Arctic Athabaskan Council).....	47
7. ZÁVĚR	49
POUŽITÁ LITERATURA	
RESUMÉ	
PŘÍLOHY	

1. ÚVOD

Arktida je již dlouhá léta oblastí, ve které probíhají konfrontace přilehlých zemí. Vedou se zde vleklé spory o území, nerostné suroviny, přístupové cesty atd. Střetávají se zde jak politiky velmocí jako jsou Rusko, Kanada či Spojené státy, tak menších zemí, jako je například Dánsko. Celá oblast nabývá na ekonomickém významu a to především díky těžbě nerostných surovin, zejména diamantů. Vzrůstající strategický význam oblasti je také umocněn projekty týkajícími se plánované těžby ropy a následné výstavby ropovodů v arktické oblasti. Politiku zainteresovaných zemí můžeme zkoumat z různých pohledů. Předmětem zkoumání předkládané práce jsou zájmy a politika Kanady ve zmíněné arktické oblasti, zúžené na otázku teritoriálních zájmů a ochrany životního prostředí. Předkládaná práce s názvem *Kanadské zájmy v oblasti Arktidy perspektivou politické geografie* si klade za cíl popsat a analyzovat působení Kanady v oblasti Arktidy z politicko-geografického hlediska.

Toto téma je z pohledu současného dění aktuální, vzhledem k výše zmíněnému rostoucímu významu oblasti Arktidy. Právní rámec arktické problematice zajišťuje především Úmluva OSN o mořském právu, které se budeme věnovat v podkapitole o politické geografii moří a oceánů. Je tomu tak z toho důvodu, že veškerá pevnina nacházející se v Arktidě je součástí několika suverénních států, jinak centrum Arktidy tvoří Severní ledový oceán. Z tohoto titulu tedy musíme na Arktidu aplikovat mezinárodní smlouvy vztahující se k moři.

V první části práce budou předloženy koncepty politické geografie, se kterými budeme pracovat, a které budeme později aplikovat na objekt zkoumání. Rozebereme koncept hranic, teritoria, suverenity a stěžejní koncepty politické geografie moří a oceánů. Ta mimo jiné poskytuje naší práci teoretický základ v oblasti významu námořních cest, právního vymezení suverenity nad vodními cestami či otázky strategických přístupových cest. Okrajově budeme pracovat

s politickou geografii životního prostředí ve vazbě na ochranu přirozeného prostředí domorodého obyvatelstva.

Obsahem druhé části práce je vymezení a charakteristika oblasti kanadské Arktidy, která je také známá jako Daleký Sever. Tato část se rozkládá na území třech kanadských teritorií, tj. Yukon, Nunavut a Severozápadní teritoria. Kanada si ale nárokuje mnohem větší území a to přesněji od 60° do 141° západní délky, což ostatní státy, které mají v oblasti Arktidy rovněž své zájmy, odmítají uznat. Tím pádem dochází k vleklým teritoriálním sporům, které jsou právě předmětem zkoumání aplikované části. Kromě tohoto aspektu kanadské politiky v oblasti Arktidy jsme si jako druhý předmět výzkumu zvolili ochranu životního prostředí a to z toho důvodu, že z pohledu kanadské politiky se jedná o jednu z priorit kanadské iniciativy v arktické oblasti a prostředky, které jsou na ni vynakládány, tvoří nezanedbatelnou část kanadského rozpočtu. Výše zmíněné konkrétní aspekty kanadské politiky, tj. teritoriální zájmy a ochrana životního prostředí jsou předmětem třetí části práce. Obě témata jsou v současnosti pro Kanadu klíčová. V otázce teritoriálních zájmů budeme řešit spory, které Kanada vede se svými arktickými sousedy. Nejprve rozebereme spor, který již dlouhá léta hoří mezi Kanadou a Spojenými státy a jehož předmětem je Beaufortovo moře. Dalším sporem, kterému se budeme věnovat, je spor Kanady s Dánskem o Lincolnovo moře. Kromě Lincolnova moře panuje mezi Kanadou a Dánskem vleklý spor o Hansův ostrov, který má vzhledem k velikosti ostrova spíše symbolický význam. Předmětem posledního sporu, kterým se budeme zabývat, je Severozápadní cesta, tedy strategická cesta spojující Atlantický a Tichý oceán, jejíž správu si nárokuje Kanada. Činí tak z pozice, kdy tuto cestu považuje za součást svého území, respektive svých vnitřních vod. Ostatní státy však zastávají názor, že se jedná o vody mezinárodní, to znamená, že Kanada nemá mandát pro to, aby si tuto cestu mohla nárokovat. Všechny výše zmíněné spory mají společného jmenovatele, jímž je strategický význam sporného území, přičemž největší strategické hodnoty požívá Severozápadní cesta. Kromě toho má Severozápadní cesta ještě jeden rozměr co se týče významu pro Kanadu, a tím je

možné narušení životního prostředí přilehlých oblastí, v důsledku nárůstu lodní dopravy.

Důležitý rozměr má i druhý zkoumaný aspekt, ochrana životního prostředí. V důsledku tání ledovců, ke kterému v posledních letech dochází, se otevírají nové přístupové cesty do oblasti nalezišť surovinových zdrojů. V oblasti Arktidy nalezneme naleziště především ropy, zemního plynu, niklu, mědi, železa, uranu a diamantů. Kromě jiného se pokusíme nastínit, jaký vliv by mohlo mít zpřístupnění oblasti na místní ekosystémy a regiony, ve kterých žijí původní obyvatelé. V současnosti je jednou z domén Arktidy její biodiverzita a nízké znečištění oblasti, na něž by případný rozvoj těžby surovin měl nezanedbatelný negativní dopad. Mezi největší hrozby patří riziko ropných skvrn, které by měly pro oblast kanadské Arktidy dalekosáhlé důsledky.

Ochrana přírodního dědictví je jedním ze čtyř pilířů kanadské strategie „Our North, Our Heritage, Our Future“, která byla vydána v roce 2008. Tento fakt znovu odkazuje na důležitost, kterou této otázce kanadská vláda přikládá a vysvětluje, proč si právě tuto otázku autorka zvolila jako zkoumaný aspekt. Vzhledem k omezenému rozsahu práce bude nutné se v otázce ochrany životního prostředí omezit pouze na jednu oblast zájmu, kterou jsou v našem případě domorodí obyvatelé. V aplikované části týkající se tohoto tématu krátce představíme hlavní instituce, zabývající se ochranou původního obyvatelstva v Arktidě. Omezíme se pouze na instituce s působností v kanadské Arktidě, jakou je například Inuitská polární rada.

Závěr práce bude věnován zhodnocení výsledků aplikace teoretických přístupů politické geografie na výše zmíněné konkrétní aspekty kanadské politiky v oblasti Arktidy.

Ač je toto téma v současné době aktuální, materiály k němu nalezneme z převážné většiny ze zahraničních zdrojů. Autoři se Arktidě povětšinou věnují jako environmentálně zajímavé a unikátní oblasti, a to nejen pro její značnou biodiverzitu. K otázce teritoriálních sporů a vůbec prognózy dění v oblasti

Arktidy v následujících letech lze najít nepřeberné množství zdrojů, a to zejména v databázích vědeckých časopisů. Výzkumnou otázkou v těchto textech bývá, zda se v Arktidě schyluje spíše ke spolupráci, či ke konfliktu. I my se na tuto otázku pokusíme závěrem odpovědět.

2. POLITICKÁ GEOGRAFIE

Politická geografie jako taková představuje vědní rámec naší práce. Vzhledem k tématu práce je politická geografie nejvhodnějším přístupem ke zkoumání procesů v Arktidě. Vhodnost použití politicko-geografické perspektivy je dána především specifickými metodami, které tento obor využívá. Politická geografie totiž přímým pozorováním a analytickými metodami zkoumá a hledá hospodářské a politické pravidelnosti na pozadí podobných podmínek přírodního prostředí (Baar, Rumpel, Šindler 1996: 11 – 12). Právě pro zkoumání podobností a vůbec pro celý výzkum politické geografie se ukázala jako nejvýhodnější takzvaná *makroperspektivní metoda*. Tato metoda umožňuje badateli bez ohledu na jakékoli omezující podmínky předem definovat prostor, v jehož rámci se bude pohybovat a rovněž umožňuje zvolit i vlastní měřítko (Romancov 2007: 410). Kromě specifičnosti používaných metod je politická geografie vhodná pro naši práci ještě z jednoho důvodu a tím je její mezioborový charakter. Tento hraniční charakter politické geografie nám totiž umožňuje vhodným způsobem zkombinovat výsledky přírodovědeckého výzkumu se společenskovední interpretací (Romancov 2007: 407).

Pro potřeby naší práce je důležité vymežit některé základní pojmy a koncepty politické geografie, které jsou relevantní k našemu tématu.

Prvním konceptem, kterému se zde budeme věnovat, je *koncept hranic*. Hranice tak, jak je známe dnes, představují v politické geografii relativně nový prvek. Dříve bylo území státu ohraničeno oblastmi, do kterých mohly státy v případě potřeby pronikat a které zároveň bránily kontaktu s ostatními státy, či tento kontakt výrazně omezovaly (Romancov 2007: 424). Nicméně i v minulosti můžeme najít první typy hranic tak, jak je známe dnes. Příkladem za všechny může být Velká čínská zeď. V dnešním pojetí státní hranice představuje smluvně stanovenou linii na mapách a v terénu, která odděluje území jednoho suverénního státu od území státu jiného, nebo od oblasti nepodléhající suverénní moci žádného státu (Baar, Rumpel, Šindler 1996: 32). Zjednodušeně řečeno tedy hranice vymezuje území, na které se vztahuje suverenita daného státu. Bylo by

však chybné chápat hranici jako linii, jedná se totiž o prostor. Hranice jako taková totiž ohraničuje i podzemní a vzdušný prostor státu, na který se vztahuje jeho suverenita (ibid.). Co se týče klasifikace hranic, můžeme zvolit různá kritéria, ze kterých budeme vycházet. Jedna z klasifikací rozlišuje hranice na přirozené a umělé. Přirozenou hranici vytyčují přírodní prvky, jako je například tok řeky, jezero či horský hřbet. Umělá hranice nevyužívá přírodních prvků a často tak lépe vyhovuje politické realitě. Dále tento druh hranic můžeme rozlišit na geometrické, etnické či historické (Baar, Rumpel, Šindler 1996: 34). Geometrická hranice je smluvně vedená přímka mezi dvěma body, bez ohledu na přírodní útvary. Mezi geometrické hranice řadíme i hranice astronomické, tedy takové, které kopírují poledníky či rovnoběžky. Etnická hranice využívá kulturních prvků a odděluje od sebe skupiny obyvatel hovořící jinými jazyky, řadící se mezi jiný národ, či vyznávající jiné náboženství. Historická hranice se používá v případě, kdy nejsou k dispozici žádné jiné dělicí charakteristiky a hlavně v případě, má-li daná část území velký politický význam (ibid.).

Další klasifikace dělí hranice na základě režimu, tedy zda je hranice propustná či nikoli. Přesněji rozlišujeme mezi hranicí zcela propustnou, částečně propustnou a hranicí nepropustnou (Romancov 2007: 425).

Z právního hlediska může být hranice uznána mezinárodním společenstvím, nebo jen některými jeho členy, ba dokonce jen jedním členem. Stabilita hranic přitom hraje obrovskou roli nejen v otázce národní bezpečnosti, je naprosto nezbytná i pro zajištění bezpečnosti mezinárodní a také stability celého mezinárodního systému.

Koncept hranic je pro nás relevantní především ve spojitosti s vymezením kanadské Arktidy.

S konceptem hranic souvisí pojem *teritorium*, respektive státní území. Státní území se skládá z pevninského území včetně vnitrostátních jezer, řek a kanálů; geologického podkladu; teritoriálních vod; a vzdušného prostoru nad státním územím a teritoriálními vodami (Baar, Rumpel, Šindler 1996: 22). Nikde

není stanovena ani minimální, ani maximální velikost státního teritoria, pro potřeby mezinárodního práva postačuje, aby stát disponoval určitým mezinárodně nesporným územím. I když si na nějakou část území činí nárok jiný stát, státnost není ohrožena (Romancov 2007: 423). Za sporné části státního území se považují kontinentální šelf, rybářské zóny, kosmický prostor a výsostné vody na otevřeném moři (Baar, Rumpel, Šindler 1996: 22). Stát může rozšířit své území a to buď primárně, nebo odvozeně. Primární způsob nabytí území zahrnuje prvotní okupaci a rozšíření své suverenity nad přirozeným či umělým přírůstkem území. Primárně však stát může nabýt pouze takové území, nad kterým nevykonává suverenitu žádný jiný suverénní stát (ibid.) Odvozený způsob nabytí území pak operuje s takovou částí území, která již podléhala suverenitě jiného státu. Získat území odvozeným způsobem lze buď na základě smlouvy s dosavadním suverénem, či vydržením, tedy odvozeným nabytím území, nad kterým stát již dlouhodobě vykonává faktickou suverenitu (ibid.). Dříve byla jako součást odvozeného nabytí akceptována i anexe. Přijetím Charty OSN byla tato praxe zrušena a anexe byla zakázána v článku 2, který zakazuje použití síly v mezinárodních stycích (ibid.: 23). Koncept teritoria a jeho nabytí využijeme ve sporu Kanady a Dánska o Hansův ostrov.

Posledním pojmem, se kterým budeme v naší práci operovat, je pojem *suverenita*. Tento pojem je pro naši práci velmi důležitý, protože představuje základ kanadských zájmů v Arktidě. Právě rozšíření suverenity je jedním z hlavních pilířů kanadské severní strategie, která artikuluje cíle, kterých chce Kanada v Arktidě dosáhnout.

Státní suverenitou se rozumí nezávislost státní moci na jakékoli jiné moci, jak v oblasti mezistátních vztahů, tak ve vnitřních věcech daného státu. Suverenita státu může být omezena pouze suverenitou jiných států, mezinárodním právem, nebo svobodně převzatými mezinárodními závazky (Potočný, Ondřej 2003: 14). Toto omezení je pro nás zajímavé, protože v případě Kanady otázka rozšíření suverenity v oblasti Arktidy naráží právě na suverénní práva jiných zemí, či na omezení plynoucí buď z některých ustanovení mořského

práva, či jiných mezinárodních smluv týkajících se režimu v Arktidě. Mezi nejvýznamnější omezení územní suverenity patří například právo pokojného proplutí pobřežními vodami, kterému se v této kapitole věnujeme později.

Suverenita státu směrem dovnitř znamená územní výsost, tedy výlučnou moc na jeho území vůči všem osobám a věcem, a také právo disponovat státním územím (Romancov 2007: 434). Vnější suverenita znamená, že stát je plnohodnotným a plnoprávným subjektem mezinárodního práva, rovnoprávným vůči všem ostatním suverénním státům a také rovným členem mezinárodního společenství (Potočný, Ondřej 2003: 14). Aby stát disponoval suverenitou, musí splňovat základní parametry. Těmi jsou území, trvale sídlící obyvatelstvo, státní hranice, politický a ekonomický systém schopný zabezpečit efektivní fungování státu, a infrastruktura (Baar, Rumpel, Šindler 1996: 22).

Suverenita dává státu volnost při úpravě svých vnitřních věcí, a jakýkoli zásah jiného suverénního státu je zakázán. Stát z titulu suverenity rovněž volně disponuje svým státním územím a má plné právo na využívání přírodních zdrojů, které se na jeho území nacházejí (Potočný, Ondřej 2003: 15). Tuto skutečnost můžeme vztáhnout k předmětu naší práce, tedy ke kanadským zájmům v Arktidě. Ta je díky svým surovinovým zdrojům atraktivní pro všechny arktické státy, respektive nejen pro ně, a tím se nám nabízí jednoduché vysvětlení, proč má Kanada a ostatní státy tak živoucí ambice rozšířit svou suverenitu v oblasti. Kanadské ambice na rozšíření suverenity v Arktidě však nevycházejí pouze ze zdrojového potenciálu oblasti. Jak bylo výše uvedeno, stát má z titulu suverenity právo na úpravu svých vnitřních záležitostí a režimu, to znamená, že například v otázce sporného statusu Severozápadní cesty by tato skutečnost hrála velmi výraznou roli.

2.1 Politická geografie moří a oceánů a mořské právo

Politická geografie moří a oceánů spolu s mořským právem tvoří stěžejní východisko naší práce. Přesto, že nám mořské právo poskytuje zcela relevantní rámec vzhledem k přesnému vymezení mořských částí, ve kterých státy uplatňují svou suverenitu, postrádá však vysvětlení a pozadí stanovených jednotek. V tuto

chvíli přichází ke slovu geografická věda, která nám toto vysvětlení poskytuje a nabízí nám tak možnost lepšího pochopení jednotlivých skutečností.

V následující podkapitole tak tedy představíme politickou geografii moří a oceánů a její koncepty v závislosti na relevanci s naším tématem, jmenovitě se budeme věnovat významu námořních cest a zdrojovému potenciálu moře. Význam námořních cest bude poté představovat důležité východisko pro aplikovanou část práce, konkrétně v otázce budoucnosti Severozápadní cesty. Rovněž se zaměříme na Úmluvu OSN o mořském právu z roku 1982, která představuje jeden z nejvýznamnějších mezinárodněprávních dokumentů a pro naše téma skýtá komplexní právní rámec. Představíme některé stěžejní body Úmluvy, konkrétně se zaměříme na vymezení mořských zón, ve kterých státy uplatňují různou míru suverenity. Tyto body pojmem jak z právního hlediska vycházejícího z přesných formulací v Úmluvě, tak z hlediska geografického. Geografické, respektive politicko-geografické hledisko se pokusí reflektovat vývoj skutečností, které vedly k jejich právnímu ukotvení, zejména se bude jednat o historický pohled do měnicích se nároků států a jejich iniciativ týkajících se požadavků na využívání moře a oceánů a surovinových zdrojů, které se v nich nacházejí.

2.1.1 Význam moře a námořních tras

V této podkapitole zhodnotíme faktory, které určují rostoucí význam moře nejen pro arktické státy. Nejprve však musíme vymežit základní pojem, který je s tímto tématem spojený a tím je pojem *moře*. Problémem u tohoto pojmu je absence univerzální definice ve všech současných mezinárodněprávních stanovách mořského práva. Univerzální definici moře překvapivě nenalezneme ani v Úmluvě OSN o mořském právu, která sice podrobně rozlišuje a vymezuje určité části, respektive zóny moře, nikoli však moře jako celek (Caletka 2011: 210). Z geografického hlediska můžeme pojmut moře jako souvislé těleso slané vody souhrnně označované jako Světový oceán (Janský 1992: 23). Z právního pohledu pojem moře zahrnuje veškerý prostor podléhající režimu mezinárodního práva moře (Caletka 2011: 210).

Moře a oceány tvoří dohromady 71% povrchu země a už od počátku věků představovala tato vodní plocha pro člověka nedílnou součást jeho životního prostředí, byť možnost jak jej využít přinesl až technologický pokrok. Od pradávna využíval člověk oceány jak k lodní dopravě, tak jako zdroj obživy, nicméně potenciál moře získal na důležitosti až ve 30. letech 20. století, kdy začala světová honba za ropou (Thurman, Trujillo 2005: 2).

V současnosti má moře naprosto markantní význam především v oblasti mezinárodního obchodu. Lodní doprava totiž skýtá několik výhod, které ji staví na první místo mezi ostatními druhy přepravy, přičemž tou nejpodstatnější výhodou jsou nízké finanční náklady (Waisová a kol. 2007: 71). V současnosti podle odhadů Severoatlantické aliance probíhá po moři 95% veškeré mezinárodní přepravy zboží (Romancov 2007: 417). Podle Šárky Waisové (2007: 71) se po moři uskutečňuje přeprava 2/3 veškerého vytěženého objemu ropy, přičemž nejvyužívanějšími oceány jsou Atlantický (40% námořního obchodu) a Tichý (32% námořního obchodu). V souvislosti s touto skutečností je zde rovněž předpoklad, že význam moře v budoucnosti ještě poroste. Vojenští odborníci totiž odhadují, že přibližně za deset let bude zhruba 70% populace žít ve vzdálenosti do 60 kilometrů od pobřeží (ibid.). Současné údaje OSN uvádějí, že dnes žije téměř polovina populace do vzdálenosti 200 km od moře (ibid.: 71). Zároveň s těmito odhady se nabízí otázka možné regulace různých procesů provázejících intenzivní využívání mořského prostoru. Tato otázka, spolu s otázkou schopnosti států participovat na tomto provozu, bude podle Michaela Romancova (2007: 417) hrát v tomto století velmi důležitou roli.

Mezinárodní přeprava zboží po moři je uskutečňována po námořních trasách. Námořní trasy spojují největší přístavy světa, jako je Rotterdam, Hong Kong, Tokio, Hamburk a další. Doprava na těchto trasách je limitována jak politicko-ekonomickými prvky (například pirátské útoky) tak prvky geografickými. Důležitými geografickými faktory jsou topografické podmínky (hloubka a šířka průlivů), hydrologické podmínky jako je například směr a síla mořských proudů, a také podmínky klimatické zahrnující například teplotu či

směr a sílu větru (Waisová a kol. 2007: 71). Pro budoucnost námořní přepravy je podle Waisové (2007: 76) důležité zajistit bezproblémovou průchodnost těchto tras. Ta je ohrožena zejména v průlivech, které často nepojmou větší počet plavidel a proto je v těchto místech doprava často omezována. Tak je tomu například v případě průlivu Bospor a Dardanely, který je natolik úzký, že v něm není možná obousměrná plavba (ibid.: 72). Plavba v mořských průlivech je často omezena klimatickými podmínkami, například Severozápadní cesta je přístupná pouze několik týdnů v roce, jinak je pokryta ledem a tudíž nepřístupná. Klimatické jevy ovlivňují také provoz v Panamském průplavu, který je často zasažen jevem El-Niño, tedy jevem narušujícím oceánský atmosférický systém. Průchodnost a bezpečnost námořních tras můžeme tedy z výše uvedených důvodů hodnotit jako pilíř stability a rozvoje mezinárodního obchodu (ibid.: 73).

2.1.2 Zdrojový potenciál moře

Mořská plocha tvoří přes 70% povrchu země, a představuje tak obrovskou zásobárnu rozličných zdrojů. Klasifikace zdrojů se různí, my se v naší práci přikloníme ke klasifikaci podle mořského práva, které mořské zdroje dělí obecně na živé a neživé (Caletka 2011: 212). Živými zdroji rozumíme veškeré mořské organismy, přičemž celková biomasa těchto živočichů několikanásobně převyšuje zoomasu souše (Janský 1992: 97). Pod velkým tlakem jsou zejména rybne zdroje, které představují podstatnou část obživy obyvatelstva nejen pobřežních zemí.

Neživé zdroje představují různé minerály a nerostné suroviny nacházející se v oceánských sedimentech a v mořském podloží. Nejvýznamnější složkou těchto zásob je bezesporu ropa, jejíž produkty tvoří více než 95% hodnoty veškerých zdrojů získaných z oceánů (Thurman, Trujillo 2005: 113). Tato skutečnost nabývá na významu především kvůli stále se ztenčujícím zásobám ropy na souši. Vedle ropy skýtá mořské dno enormní zásoby hydrátů zemního plynu, které v budoucnu mohou být potenciálně největším zdrojem energie na světě (ibid.: 114). I samotná mořská voda představuje bohatý rezervoár, a to zejména minerálů. Ze všech minerálních látek obsažených v mořské vodě tvoří

největší část (zhruba 80%) chlorid sodný, dalšími cennými minerály jsou pak hořčík či draslík (Janský 1992: 104). Významným zdrojem je také samotná mořská voda, která po odsolení představuje největší zásobárnu vody na světě. Tato skutečnost je v dnešní době velmi relevantní a její význam rozhodně nabude na významu v souvislosti se stále větší poptávkou, respektive nedostatkem pitné vody.

Na závěr zmiňme energetický potenciál moře, který můžeme rovněž zařadit mezi mořské zdroje. V současnosti je již běžnou praxí využívání akumulované energie přílivu a odlivu v přílivových elektrárnách. Vedle těchto dnes již tradičních způsobů se v posledních letech mluví o nových technologiích využívajících například energii mořského vlnění a mořských proudů (Caletka 2011: 213). V případě uvedení těchto inovací do praxe, můžeme s jistotou předpokládat ještě větší nárůst významu moře a s tím související růst zájmu státu o co největší kontrolu a využití oblastí skýtající jakýkoliv zdrojový, respektive energetický potenciál.

Co se týče zdrojového potenciálu kanadské Arktidy, hlavní část přírodního bohatství zde tvoří ropa a zemní plyn.¹ Některé optimistické odhady dokonce hovoří o tom, že v oblasti kanadského polárního sektoru² se může skrývat až čtvrtina celosvětových zásob ropy (Stejskal 2008: 17). Tato skutečnost jednak vysvětluje a umocňuje atraktivitu regionu a zároveň vysvětluje napětí týkající se Severozápadní cesty, která by po svém zpřístupnění umožnila snadnější přístup právě k tomuto bohatství. Kromě ropy a zemního plynu jsou v kanadské Arktidě naleziště mědi, niklu, železa a uranu. V části přiléhající k Rusku se nacházejí zásoby uhlí, zlata a wolframu (ibid.). V neposlední řadě musíme zmínit také těžbu diamantů, která má v oblasti tradici.³ Pro kanadskou vládu představuje nárůst této těžby, spolu s možnou výstavbou ropovodů, významné riziko pro

---

¹ Ropná ložiska v kanadské Arktidě jsou znázorněny v příloze č. 4.

² Takzvaná sektorová teorie je vysvětlena v následující podkapitole.

³ Kanada je třetím největším producentem diamantů na světě. Dostupné na: http://www.international.gc.ca/polar-polaire/assets/pdfs/CAFP_booklet-PECA_livret-eng.pdf, 15. 4. 2012. Diamantové doly jsou znázorněny v příloze č. 7.

životní prostředí a proto vyvíjí iniciativu jak možné dopady na arktické ekosystémy omezit.

2.1.3 Mořské právo

Problematika moří a oceánů byla po druhé světové válce upravena Úmluvami OSN o mořském právu, přičemž pro naši práci je stěžejní zejména její poslední verze z roku 1982.⁴ Tato Úmluva jakožto významný dokument mořského práva zajišťuje právní rámec pro dění v Arktidě, a to z toho důvodu, že centrum Arktidy tvoří Severní ledový oceán a tudíž se na ní vztahují mezinárodněprávní úmluvy týkající se moře (Šanc 2011: 235).⁵ V této podkapitole představíme základní koncepty mořského práva obsažené v této úmluvě, konkrétně to budou jednotlivé mořské zóny a také se zmíníme o mořských průlivech a dalších relevantních aspektech spjatých s vodními cestami a jejich využitím. Ve výčtu jednotlivých konceptů budeme postupovat v logické geografické posloupnosti směrem od pobřeží.

Prvním bodem je koncept *teritoriálních vod*, který podle Martina Glassnera a Chucka Fahrera (2004: 436) tvoří jeden ze základních pilířů celého mořského práva.⁶ Teritoriální vody představují pro stát prodloužené území, na které se vztahuje jeho plná suverenita, přičemž Úmluva rozšiřuje svrchovanost jak na přilehlé mořské pásmo, tak na vzdušný prostor nad ním. Šíře této zóny nesmí přesáhnout 12 námořních mil (Úmluva, článek 2 a 3).⁷ Obvyklou základní

---

⁴ Až do druhé poloviny 20. století bylo chování států řízeno různými obyčejovými zásadami, po projevu amerického prezidenta Trumana v roce 1945 si však mezinárodní společenství uvědomilo pravý rozměr nezbytnosti komplexního právního režimu. V tom roce prezident Truman vydal prohlášení, ve kterém konstatoval, že podle názorů odborníků se při pobřeží USA v mnoha částech kontinentálního šelfu nacházejí přírodní zdroje, jejichž využití je dostupné díky technologickému pokroku (Ondřej 2004: 14).

⁵ Vznik tohoto dokumentu byl podnícen rostoucím zájmem států o využití bohatství, jež moře a oceány skýtají. Vývoj představ o možném využití moře pro různé účely se v průběhu dějin měnil. Úsilí o využití moře člověkem bylo formováno dvěma faktory, první z nich je již výše zmíněná vidina bohatství v podobě rezervoáru přírodních zdrojů, které moře poskytuje. Druhým faktorem bylo uvědomění si potenciálu využití moře coby komunikačního prostoru (Caletka 2011: 214).

⁶ Debata nad určením hranice, která stanovuje vzdálenost od pobřeží, na kterou se vztahuje suverenita státu, trvala několik staletí. V minulosti byl běžný model takzvané efektivní okupace, který tuto hranici vymezoval 3 námořními mílemi, tedy hranicí dostřelu pobřežních dělostřeleckých baterií (Caletka 2011: 215).

⁷ Jedna námořní míle je 1,852 km (Waisová a kol. 2007: 64).

linií, od které se tato vzdálenost měří, je linie největšího odlivu podél pobřeží (Úmluva, článek 5). Avšak v místech, kde je pobřeží členité, jako je tomu v případě Kanady, se využívá metody přímých základních linií spojujících příslušné body (Úmluva, článek 7, odstavec 1). Z právního hlediska jsou teritoriální vody chápány jako součást pevniny (McRae 2007: 5), suverenita státu zde však může být omezena takzvaným *právem pokojného proplutí* (right of an innocent passage).

Úmluva OSN o mořském právu pokojné proplutí definuje jako právo lodí všech států na proplutí pobřežním mořem (Úmluva, článek 17). Proplutí však musí být nepřerušované a rychlé a nesmí ohrožovat mír, veřejný pořádek nebo bezpečnost pobřežního státu (Úmluva, článek 18 a 19). Právo pokojného proplutí umožňuje obchodním i válečným lodím jiného státu využít pobřežního moře aniž by vstoupily do vnitřních vod státu pobřežního. Cizí obchodní loď zcela podléhá jurisdikci pobřežního státu, naproti tomu cizí válečná loď požívá při proplutí imunitu (Potočný, Ondřej, 2003: 128). Koncept práva pokojného proplutí reaguje na skutečnost, že se v teritoriálních vodách mnoha států nacházejí mezinárodně využívané průplavy, a poskytuje tak právo ostatním státům legálně vstupovat do teritoriálních vod pobřežního státu za účelem proplutí. S tím souvisí také právo pobřežního státu na úpravu plavby ve svých teritoriálních vodách vyznačením plavebních koridorů, respektive tras, za účelem regulace plavby v jeho pobřežním moři (Úmluva, článek 22). Na právo pokojného proplutí pobřežními vodami se však vztahují určitá omezení, například podmořská plavidla musí plout na povrchu a se vztyčenou vlajkou (Potočný, Ondřej, 2003: 128). Pro účely naší práce je nezbytné zdůraznit, že právo pokojného proplutí se vztahuje pouze na teritoriální vody, nikoli však na vody vnitřní. Toto východisko je pro nás relevantní v další části práce, ve které se budeme věnovat problematice Severozápadní cesty.

S právem pokojného proplutí přímo souvisí pojem *mořský průliv*, který je v naší práci spjat s otázkou Severozápadní cesty. Mořským průlivem, respektive úžinou, rozumíme úzkou vodní cestu přirozeného původu, která spojuje dvě

moře (Potočný, Ondřej 2003: 130). Pro naši práci je důležité, že Úmluva OSN definuje průlivy, používané pro mezinárodní plavbu. Takové průlivy spojují jednu část volného moře či výlučné ekonomické zóny s jinou částí volného moře či výlučné ekonomické zóny (Úmluva, článek 37). Z funkčního hlediska pak musí v průlivu probíhat mezinárodní plavba (McRae 2007: 5). I s touto skutečností budeme pracovat v otázce Severozápadní cesty, jejíž status je z tohoto titulu velmi nejasný.

Za teritoriálními vodami se nachází tzv. *výlučná ekonomická zóna (EEZ)*. Jedná se o oblast, ve které přilehlý stát vykonává svrchovaná práva za účelem výzkumu a získání zdrojů. Pobřežní stát má právo využívat zdroje na mořském dnu, pod ním, ve vodě, na hladině, i ve vzduchu (Janský 1992: 111), přičemž šíře této zóny nesmí přesáhnout vzdálenost 200 námořních mil od základních linií, od kterých se měří šíře pobřežního moře (Úmluva, článek 55 a 57). Kanada používá pro tuto zónu starší název *výlučná rybářská zóna (EFZ)*, což je předchůdce konceptu EEZ.⁸ Rozdíl mezi těmito koncepty tkví pouze v tom, že EFZ operuje s jurisdikcí nad živými zdroji nacházejících se v této zóně.⁹ Výlučná ekonomická, respektive rybářská zóna Kanady je znázorněna v příloze č. 4.

S konceptem EEZ rovněž souvisí *kontinentální šelf* neboli pevninská mělčina. Ten podle Úmluvy zahrnuje mořské dno a podzemí podmořských oblastí, které leží za hranicemi pobřežního moře pobřežního státu po celém přirozeném prodloužení jeho pevninského území k vnější hranici kontinentálního okraje anebo do vzdálenosti 200 námořních mil (nm) od základních linií v případě, že vnější hranice kontinentálního okraje této vzdálenosti nedosahuje (Úmluva, článek 76). V případě, že kontinentální šelf daného státu přesahuje tuto dvoustemílovou hranici, má stát pravomoc rozšířit tuto hranici až do vzdálenosti 350 nm, či 100 nm od izobaty (čára spojující body se stejnou hloubkou) 2500 metrů (ibid.). Podle Martina Glassnera a Chucka Fahrera (2004: 456) práva a

---

⁸ Government of Canada, dostupné na: <http://publications.gc.ca/Collection-R/LoPBdP/BP/bp322-e.htm>, 4. 4. 2012.

⁹ CIA The World Factbook, dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2106.html>, 4. 4. 2012.

povinnosti spojené s vymezením kontinentálního šelfu jsou více méně totožné s těmi spojenými s výlučnou ekonomickou zónou. Jediným rozdílem je skutečnost, že v případě kontinentálního šelfu sice končí jurisdikce státu vztahující se k mořské hladině, ne však na mořské dno (Caletka 2011: 223). Podle Úmluvy OSN má stát, který tuto úmluvu ratifikuje, desetiletou lhůtu na stanovení hranic svého kontinentálního šelfu. V případě Kanady tato lhůta končí v roce 2013 (Byers 2010).

Odhlédneme-li od Úmluvy OSN o mořském právu a právním kodifikacím v ní obsažených, za zmínku v této kapitole jistě stojí takzvaná sektorová teorie. Za státní území států, hraničících se Severním ledovým oceánem, jsou považovány všechny ostrovy a části pevniny, které se v Arktidě nacházejí uvnitř takzvaných *polárních sektorů* (Potočný, Ondřej, 2003: 102). Polárním sektorem se rozumí trojúhelník s vrcholem na severním pólu, základnou tvořenou severní hranicí daného státu, a stranami opisujícími poledníky probíhajícími krajními body státní hranice (ibid.).

Závěrem je rovněž nezbytné zmínit se o Ilulissatské deklaraci, kterou podepsaly arktické státy na konferenci v Grónsku v roce 2008. Zásadním výstupem této smlouvy je uznání mořského práva jako rozhodujícího právního rámce chování států v oblasti Arktidy. Kromě uznání mořského práva jako dostačujícího právního zabezpečení je tato deklarace významná ještě z jednoho důvodu. Arktické státy, tedy Kanada, USA, Dánsko, Rusko a Norsko prostřednictvím této deklarace potvrdily svůj aktivní přístup ke změnám v arktické oblasti a k reakcím z nich plynoucích.¹⁰

2.2 Politická geografie životního prostředí ve vazbě na domorodé obyvatelstvo

Politická geografie životního prostředí je velmi nejasný a nový podbor politické geografie. Je velmi obtížné nalézt k této specifické oblasti teoretické

---

¹⁰ Ilulissat Declaration, dostupné na: http://www.oceanlaw.org/downloads/arctic/Ilulissat_Declaration.pdf, 27. 3. 2012.

prameny, neboť převážná většina autorů, zabývajících se životním prostředím z politicko-geografické perspektivy, se obvykle soustřeďuje na jeden určitý zkoumaný aspekt. My jsme si jako oblast zájmu vymezili ochranu domorodého obyvatelstva. V této podkapitole se pokusíme vymezit pojem domorodého obyvatelstva, se kterým následně budeme pracovat v aplikované části práce, kdy popíšeme hlavní instituce zaměřující se právě na ochranu této skupiny populace.

Pojem domorodé obyvatelstvo je chápán jako označení takové skupiny obyvatel, která původně obývala určitou část území, předtím, než se na toto území dostali lidé rozdílné kultury (Glassner, Fahrer 2004: 190). Glassner a Fahrer (2004: 191) dále zdůrazňují, že tento termín není synonymem pro etnikum či menšinu, a že samotní domorodí obyvatelé odmítají používání těchto dvou termínů, které odkazují k jejich jakési podřadnosti. Obecně platná přesná definice termínu domorodé obyvatelstvo však neexistuje, a tím dochází k různým interpretacím tohoto pojmu. V roce 1987 byl však OSN vydán dokument, který artikuloval několik definic vztahujících se k domorodému obyvatelstvu.¹¹ Mezi jinými uvádí tyto tři aspekty: sebeurčení a samospráva, území včetně jeho samosprávy (rezervace), a politická organizace na národní i globální úrovni.

První aspekt reaguje na dlouhodobě podřadné postavení domorodců v rámci společností a tedy na různé formy diskriminace. Zájmy domorodců v této oblasti jsou více méně srozumitelné. Zaměřují se na upevnění své pozice a svého vztahu k širší společnosti, rovnost s ostatními skupinami obyvatel, zachování vlastní kultury a získání ekonomických práv spolu s právem na vlastnictví půdy (ibid.). Tyto motivy jsou pro nás důležité, neboť v aplikované části práce se budeme zabývat institucemi, které mají za cíl tyto zájmy hájit a aktivně prosazovat.

Druhý aspekt, tedy území, má podle Glassnera a Fahrera (ibid.) pro domorodé obyvatele velký význam a chovají k němu zvláštní vztah. Považují jej totiž za domov svých předků, v nadneseném pojetí dokonce za svou matku či

---

¹¹ Glassner a Fahrer (2004: 191) uvádí, že v současnosti žije ve světě kolem 250 milionů domorodých obyvatel ve více než 70 zemích.

duševní potravu. To však naráží na zájmy široké společnosti, která území považuje za komoditu a obyvatele za pracovní sílu. Tím pádem dochází k ubývání domorodé populace, a to již od dob průmyslové revoluce. I na tuto skutečnost reaguje vznik institucí zaměřujících se na ochranu domorodého obyvatelstva. Časté jsou v této souvislosti odsuny domorodců do rezervací, tedy uměle vytvořených osad oddělujících domorodce od zbytku společnosti.

Třetí aspekt zmiňuje přijetí trendu západní kultury domorodci, tedy politické aktivity vedoucí k prosazování svých zájmů. Děje se tak prostřednictvím nevládních organizací jak na národní, tak mezinárodní úrovni, nebo prostřednictvím mezivládních organizací, zahrnující i OSN (ibid.: 198). S ohledem na zaměření naší práce na Kanadu je zajímavé poznamenat, že Kanada spolu s Austrálií patří mezi země, kde mají domorodci velký vliv na celou domácí politiku.

Ochrana životního prostředí by si jistě zasloužila větší pozornost, rozsah a zaměření naší práce nám však nedovoluje se tomuto tématu hlouběji věnovat. Pro potřeby naší práce je dostačující výše uvedený nástin problematiky ochrany domorodého obyvatelstva, kterou dále rozvineme v kapitole o konkrétních institucích.

3. GEOGRAFICKÉ VYMEZENÍ ARKTIDY

Vzhledem k tomu, že tématem naší práce jsou kanadské zájmy v oblasti Arktidy, je více než nezbytné definovat samotnou oblast Arktidy. Původním záměrem bylo zaměřit se pouze na oblast Arktidy kanadské, nicméně pro lepší pochopení a ilustraci dění v oblasti rozšíříme definici na celou arktickou oblast.

Při zkoumání Arktidy můžeme k vymezení oblasti použít mnoho přístupů a úhlů pohledu, v závislosti na zkoumaném objektu. Žádná přesně stanovená definice Arktidy neexistuje, nicméně existují obecně používané tematické definice.

- První definice operuje s geografickým vymezením oblasti za hranicí polárního kruhu. Nejčastěji je Arktida chápána jako synonymum právě pro oblast za severním polárním kruhem, který je z geografického hlediska stanoven rovnoběžkou 66°severní šířky (Byers 2010: 1). Toto vymezení je však příliš zobecněné a pro naši práci nepříliš vhodné.

- Druhá definice využívá pro vymezení Arktidy klimatickou hranici. Tuto hranici tvoří izoterma +10° střední teploty nejteplejšího měsíce v roce, přičemž střední teplota nejstudenějšího měsíce nepřesahuje 0°C (Brinke, Novotný, Příbyl 1986: 9). Další klimatickou hranicí je pak severní hranice lesa, která se více méně kryje s hranicí tvořenou výše zmíněnou izotermou (ibid). Této definice využívají zejména autoři geografických učebnic a to z důvodu její přesnosti a vhodnosti použití při geografickém zkoumání oblasti. Nicméně proti této definici stojí problém v podobě její nestálosti a neudržitelnosti, a proto rovněž není vhodná pro naši práci.

- Další definice se opírá o administrativní uspořádání oblasti.¹² Každá země v arktické oblasti chápe Arktidu po svém a sama stanovuje její vlastní hranici. Tento přístup je rozebrán například v Arctic Human

---

¹² Viz příloha č. 1.

Development Report (dále jen ADHR). Spojené státy americké považují za hranici svého arktického sektoru Beringovo moře, které sahá k 53° severní šířky, Kanada naopak chápe rovnoběžku na 60° jako logickou jižní hranici „své Arktidy“.¹³ V případě Kanady je toto vymezení vsutku logické, a to proto, že opisuje hranici, která odděluje její tři arktická teritoria od provincií na jihu. Nicméně v případě, že by stejnou hranici aplikovalo na své území například Norsko, znamenalo by to, že by jeho hlavní město Oslo bylo chápáno již jako část Arktidy, což je v kontextu norské arktické politiky nesmyslné (Arctic Human Development Report 2004: 17). Podobný přístup používá také Arctic Monitoring and Assessment Programme (dále jen AMAP), který stejně jako ADHR vychází z administrativního rozdělení Arktidy a až na malé odlišnosti jsou tyto hranice totožné. Problematikou hranic se zabývá výzkumný institut Durhamské univerzity International Boundaries Research Unit (dále jen IBRU). Ten se ve svém výzkumu věnuje také Arktidě a její vymezení podle IBRU je jedno z nejpřesnějších, protože mimo jiné operuje i s různými spornými či potenciálně spornými hranicemi mezi arktickými státy (viz příloha č. 2). Vymezení arktické oblasti na základě administrativního členění je vzhledem k politologickému rozměru naší práce nejvhodnější a proto jsme si jej zvolili jako východisko pro další operování s pojmem Arktida.

3.1 Konkrétní vymezení

Vymezení oblasti podle administrativních celků bylo použito i na konferenci v roce 1996 v Ottawě, kde byla podepsána zakládající listina Arktické rady (Teař 2008: 7). Tomuto mezinárodnímu fóru se budeme věnovat později. Nicméně použití stejného principu při vymezení oblasti při této příležitosti ukazuje na správnost a relevanci zvoleného přístupu pro naši práci. Reflektuje totiž jak geografické, tak kulturně-politické hranice oblasti.

---

¹³ Kanada tedy při vymezení „své“ Arktidy využívá geometrické hranice kopírující 60. rovnoběžku coby jižní hranici.

Do Arktidy tedy z hlediska politického obsahu patří:

- Jeden celý stát – Island
- Jeden federální stát – Aljaška ve Spojených státech amerických
- Dvě federální teritoria – Yukon a Severní teritoria v Kanadě
- Jedno autonomní území – dánské Faerské ostrovy
- Tři samosprávná území Inuitů – Grónsko (volně vázané k Dánsku), oblasti po obou stranách Hudsonova zálivu v Kanadě Nunavut a Nunavik (první území ustaveno v roce 1999, druhé je nyní v procesu zřizování) (Tesař, 2008: 8)
- Čtyři autonomní okruhy sibiřských národů – Něnecký, Jamalsko-něnecký, Tajmyrský, Dolgansko-něnecký a Čukotský
- Zhruba polovina ruské federální republiky Sacha (Jakutsko), přesně řečeno 13 administrativních celků z celkových 35
- Tři nejsevernější kraje v Norsku (Nordland, Troms a Finnmark), jeden nejsevernější kraj Švédska (Norrbotten), Finska (Lappi) a Ruska (Murmansk)

4. KANADSKÁ POLITIKA V OBLASTI ARKTIDY

Kanada je druhým největším arktickým státem a významná část její politické agendy směřuje právě k této oblasti. Tato politika se postupem času vyvíjí a mění, stejně tak jako její cíle. Tento vývoj pramení z celkové změny vnímání oblasti Arktidy, která čím dál více nabývá na významu. Arktida poprvé přitáhla pozornost mezinárodního společenství během studené války, přičemž tehdy význam oblasti pramenil spíše z její geografické polohy (Hořejšová, Janský, Hingarová, Šír 2010: 2). V té době měla Arktida strategický význam pro rovnováhu sil, vzhledem k dění na mezinárodní scéně byla totiž oblast rozdělena na dva nepřátelené tábory.¹⁴ Zásadní změna ve vnímání oblasti přišla až s fenoménem globálního oteplování. To způsobilo odtávání ledové pokrývky, pod kterou se skrývají zdrojová naleziště. Kromě toho také odtávání ledu činí Arktidu čím dál přístupnější. Právě tyto dva faktory, tedy odhalení přírodního zdrojového rezervoáru spolu s jeho lepší dostupností a možné využití nových cest měly a mají určující význam pro celé dění v Arktidě.

Hlavními aktéry v oblasti Arktidy jsou státy takzvané arktické pětky, respektive osmičky¹⁵, které mají vlastní specifickou politickou agendu ve vztahu k Arktidě. Vzhledem ke značnému strategickému potenciálu přitahuje Arktida i nearktické státy, jako je například Čína, které si jsou tohoto potenciálu vědomy a snaží se posílit své působení v oblasti. Důležitou roli v oblasti hrají také mezinárodní organizace, především NATO a Evropská unie. Specifickým aktérem je Arktická rada, která představuje hlavní mezivládní fórum pro otázky vládnutí v Arktidě (ibid.).

Kanadská politika ve vztahu k Arktidě prošla mnohaletým vývojem a v současné době tvoří právě arktická agenda jeden ze zásadních pilířů kanadské zahraniční i domácí politiky. Arktida je rovněž vnímána jako jedna z esenciálních složek kanadské národní identity, což vysvětluje důraz, jaký

---

¹⁴ Na jedné straně stál Sovětský svaz, na druhé straně pak NATO včetně ostatních arktických států (Kanada, Dánsko, USA, Norsko). Finsko a Švédsko zaujímaly tehdy neutrální pozici (Young 2000: 3).

¹⁵ V širším vnímání zahrnujeme mezi arktické státy kromě Kanady, USA, Ruska, Dánska a Norska také Švédsko, Finsko a Island.

kanadská vláda klade na své působení v oblasti (Chrást'anský, Kříž 2011: 8). Zatím asi největší iniciativu v otázce arktické politiky vykazuje současná konzervativní vláda pod vedením Stephena Harpera. Právě Arktida a kanadské působení v ní tvořily jeden ze základních kamenů konzervativní předvolební kampaně ve volbách v roce 2006. Kanadské cíle v oblasti Arktidy byly artikulovány v takzvaném trůnním projevu generální guvernérky Michelle Jeanové rok po volbách, v říjnu 2007 (Huebert 2009: 30). V projevu „z trůnu“ vyslovila Michelle Jeanová čtyři priority kanadské politiky v arktické oblasti. Jsou jimi: upevnění kanadské suverenity v oblasti; ochrana přírodního dědictví; sociální a ekonomický rozvoj oblasti; a zlepšení vládnutí (správy) v kanadské Arktidě.¹⁶ Vedle těchto cílů deklarovala také generální guvernérka posílení přítomnosti kanadských jednotek v oblasti, které podpořila plánem na obnovení respektive posílení kanadské armádní složky (Canadian Forces).¹⁷

Premiér Stephen Harper ve své odpovědi na trůnní projev potvrdil všechny guvernérkou vyřčené cíle a přijal za svou povinnost dostát jejich naplnění.¹⁸ Kromě toho rovněž zdůraznil, že Kanada je severským národem a Arktida je neodmyslitelnou součástí jejich identity, stejně tak jako javorový list (Chrást'anský, Kříž 2011: 8). V reakci na kroky Ruské federace v témže roce Harper prohlásil Kanadu za arktickou supervelmoc a za regionálního vůdce v Arktidě (ibid.).¹⁹

V současnosti je kanadská arktická agenda spjata s takzvanou Severní strategií, kterou kanadská vláda vydala v červenci roku 2008 a která rozvíjí výše uvedené cíle stanovené současnou konzervativní vládou (Brosnan, Leschine,

---

¹⁶ Plné znění projevu je dostupné na: http://www.ctv.ca/CTVNews/QPeriod/20071016/thronespeech_SIDEBARS_071016/, 4. 4. 2012.

¹⁷ Speech From the Throne 2007, dostupné na: http://www.ctv.ca/CTVNews/QPeriod/20071016/thronespeech_SIDEBARS_071016/, 4. 4. 2012

¹⁸ Text projevu Stephena Harpera je dostupný na: <http://pm.gc.ca/eng/media.asp?id=1863>, 4. 4. 2012.

¹⁹ Rusko v roce 2007 umístilo svou vlajku na dno Severního ledového oceánu v oblasti Severního pólu jakožto symbolický výraz jeho mocenských ambicí (Hořejšová, Janský, Hingarová, Šír 2010: 8).

Miles 2011: 179). Je však nezbytné poznamenat, že se nejedná o oficiální vládní strategii, ale spíše o dokument formulující kanadské aspirace a cíle v regionu (Hořejšová, Janský, Hingarová, Šír 2010: 9).

Kanadské ambice v Arktidě, které jsou v této strategii s titulem „Our North, Our Heritage, Our Future“ artikulovány, stojí na čtyřech pilířích.²⁰ Prvním pilířem je upevnění národní suverenity, a zároveň i posílení přítomnosti v oblasti a zmapování kontinentálního okraje za účelem podložení nároků spojených s rozšiřováním kontinentálního šelfu (Brosnan, Leschine, Miles 2011: 179). Právě problematika vymezení hranice kontinentálního šelfu je zdrojem mnoha konfliktů mezi arktickými státy, neboť přímo souvisí s možností státu využívat bohaté přírodní rezervoáry nacházející se v Arktidě. Zároveň je tato otázka velmi aktuální, vzhledem již zmíněné desetileté lhůtě na vymezení kontinentálního šelfu, která Kanadě vyprší v roce 2013.

Druhým pilířem je podpora ekonomického a sociálního rozvoje oblasti. Toho má být dosaženo prostřednictvím důkladného průzkumu zdrojového potenciálu oblasti a vybudování lepší infrastruktury (ibid.). Ekonomický rozvoj bude podle strategie podpořen vznikem nových institucí, a také vznikem nové rozvojové agentury.²¹ Základním kamenem severních ekonomik je těžební průmysl, a kanadská vláda si je evidentně vědoma skutečnosti, že právě těžba je hlavní determinantou udržitelného ekonomického rozvoje oblasti. Strategie tedy artikuluje i několik cílů týkající se právě těžebního průmyslu v arktické oblasti, zejména vztahující se k domorodému obyvatelstvu. Vláda tak například počítá s dotacemi, které budou těžební společnosti odvádět domorodému obyvatelstvu a přispějí tak k jeho rozvoji.²² S těžbou souvisí i další aspekt tohoto pilíře, kterým je posílení infrastruktury. Silná infrastruktura je totiž nezbytná pro obchod, respektive transport surovin jak do ostatních částí Kanady, tak i do celého světa.

---

²⁰ Canada's Northern Strategy, dostupné na <http://www.northernstrategy.gc.ca/cns/cns-eng.asp#chp3>, 10. 4. 2012.

²¹ Canada's Northern Strategy, dostupné na <http://www.northernstrategy.gc.ca/cns/cns-eng.asp#chp3>, 10. 4. 2012.

²² Canada's Northern Strategy, dostupné na <http://www.northernstrategy.gc.ca/cns/cns-eng.asp#chp3>, 10. 4. 2012.

Součástí tohoto pilíře je i otázka blahobytu severanů, jejichž životní úroveň má být aktivně podporována federální vládou prostřednictvím dotací.²³

Třetím pilířem je ochrana ekologického dědictví, která zahrnuje vědecký výzkum oblasti a ochranu životního prostředí (Brosnan, Leschine, Miles 2011: 179). Právě vědecký výzkum je jednou z hlavních priorit kanadské politiky v oblasti, což je z velké části dané zdrojovým potenciálem Arktidy, jehož si jsou všechny arktické státy dobře vědomy. Vědecký výzkum se proto objevuje v arktických strategiích všech arktických států. Kanadská strategie v této otázce počítá s vybudováním kanadské výzkumné stanice, která bude zaštiťovat veškeré vědecké aktivity probíhající v kanadské Arktidě (ibid: 183). Kanadská strategie používá nejen v této otázce velmi neskromnou rétoriku, protože počítá s postavením Kanady coby vědeckého lídra v rámci celé Arktidy.²⁴ Ochrana životního prostředí požívá v rámci arktické agendy poměrně vysoké důležitosti, a často právě životní prostředí formuluje argumentaci proti změnám v oblasti, které přináší její rostoucí strategický a politický význam. Strategie mimo jiné počítá s ustanovením nových národních parků a rezervací s oblasti kanadské Arktidy, které přispějí k zachování přírodního bohatství.²⁵

Čtvrtým pilířem je zdokonalení vládnutí v arktickém prostoru. Jednou z hlavních idejí tohoto pilíře je plán na přenesení pravomocí z federální na teritoriální úroveň. Tento proces byl již v minulosti zahájen, a Yukon v roce 2003, jako první arktické teritorium, získal kompetence na využívání zdrojů v přilehlých vodách.²⁶ Kanadská vláda v této strategii počítá s pokračováním tohoto procesu, jehož výsledkem by měla být efektivnější správa celého kanadského arktického prostoru. Kromě přenesení vlády na teritoria a domorodé

---

²³ V současnosti vládní dotace arktickým teritoriím činí ročně 2,5 miliardy dolarů. Z dotace jsou financovány veřejné služby, jako je například školství či zdravotnictví. Dostupné na: <http://www.northernstrategy.gc.ca/cns/cns-eng.asp#chp3>, 10. 4. 2012.

²⁴ Canada's Northern Strategy, dostupné na <http://www.northernstrategy.gc.ca/cns/cns-eng.asp#chp3>, 10. 4. 2012.

²⁵ Canada's Northern Strategy, dostupné na <http://www.northernstrategy.gc.ca/cns/cns-eng.asp#chp3>, 10. 4. 2012.

²⁶ Canada's Northern Strategy, dostupné na <http://www.northernstrategy.gc.ca/cns/cns-eng.asp#chp3>, 10. 4. 2012.

obyvatelstvo se rovněž počítá s kanadskou spoluprací s arktickými sousedy v rámci různých multilaterálních či bilaterálních paktů, a aktivní účasti na půdě mezinárodních fór, jako je zejména Arktická rada (Brosnan, Leschine, Miles 2011: 179).

S ohledem na téma práce je pro náš výzkum nejvýznamnější první pilíř, který je postaven na posílení kanadské suverenity v oblasti. Právě suverenita je zásadním pojmem, s nímž kanadská vláda operuje ve vztahu k Arktidě. Jak již bylo uvedeno v předchozí části práce, suverenita státu v nejužším pojetí je podmíněna třemi základními charakteristikami, tj. uznanou vládou schopnou efektivní správy území, obyvatelstvem, a územím s uznanými, respektive platnými hranicemi. Aplikujeme-li toto východisko na Kanadu, můžeme s jistotou říci, že první dvě podmínky jsou beze sporu naplněny. V žádném případě nemůžeme zpochybnit existenci uznaného vládního systému. Tento systém se sice mění v závislosti na přesunu pravomocí z federální na lokální úroveň, nicméně obyvatelé kanadské Arktidy plně uznávají skutečnost, že vláda má právo vládnout a proto suverenita Kanady z tohoto pohledu není ohrožena (Huebert 2009: 2). S tím přímo souvisí i druhá charakteristika, o jejímž naplnění nemůže být pochyb. Problém však vyvstává v otázce území, respektive hranic, jejichž status je v otázce kanadské suverenity v Arktidě velmi relevantní. Právě nejasné a neuznané hranice jsou zdrojem mnoha konfliktů mezi Kanadou a ostatními arktickými státy. Z hlediska tohoto pojetí suverenity tedy v případě Kanady supluje uznání doposud nevyřešených, v případě Kanady mořských, hranic.

Širší pojetí suverenity pak tradičně reflektuje kontrolu nad jurisdikcí, územní integritu státu a nezasahování států jiných do záležitostí daného státu (Carnaghan 2006: 2). Nově se k této definici připojuje také koncept státní zodpovědnosti, který operuje s kontrolou státu nad svým územím a vnímáním této kontroly ostatními státy. Tato definice je ve vztahu ke kanadské realitě spjata mimo jiné s otázkou Severozápadní cesty, kterou si Kanada nárokuje. V tomto

případě tedy rozšíření kanadské suverenity znamená rozšíření a aplikaci kontrolních mechanismů.

Podle Donalda McRaea (2007) pojem suverenity v případě kanadské Arktidy znamená spíše snahu o dobré vládnutí (good governance) a posílení přítomnosti v oblasti. Pojem arktické suverenity představuje velmi aktuální otázku, neboť vyvolává dojem, že Kanada ztrácí své dědictví, v souvislosti s ustupováním americké politické agendě a s oběťmi, které museli přinést domorodí obyvatelé. Tento nejasný termín v kanadském pojetí zahrnuje podle McRaea také ochranu původního obyvatelstva, žijícího v oblasti Arktidy.

V roce 2010 byl vydán dokument s názvem Statement on Canadian Arctic Foreign Policy, který vychází z výše rozebrané Severní strategie.²⁷ Smyslem tohoto dokumentu je upřesnění cílů a ambicí, které Kanada stanovila v Severní strategii, a kterých chce dosáhnout v oblasti Arktidy. Přesto, že se jedná pouze o upřesňující dokument, jeho výpovědní hodnota je poměrně vysoká. Oproti Severní strategii totiž přesně a konkrétně artikuluje nástroje a postoje, kterých bude Kanada využívat při dosahování svých cílů v arktické oblasti. Zároveň konkretizuje i stanovené cíle, které jsou v Severní strategii více méně pouze nastíněny. Kanada mezi své priority řadí například vyřešení sporných mořských hranic, mezinárodní uznání hranic kanadského kontinentálního šelfu a další.

Kromě stanovených cílů je dokument plný velmi neskromných vyjádření ohledně budoucího působení Kanady v Arktidě. Dokument znovu zdůrazňuje, jaký význam přikládají Kanadčané celé arktické oblasti.²⁸ Kanadské ambice na upevnění svého postavení v rámci regionu podporuje například plány na posílení vojenských jednotek, konstrukci „dosud nejvýkonnějšího ledoborce, jakého kdy Kanada měla“ a podobně. Velmi zajímavé je vyjádření týkající se budoucnosti vládnutí v Arktidě. V posledních letech se z řad odborníků ozývají hlasy, které

---

²⁷ Celý text dokumentu je dostupný na: http://www.international.gc.ca/polar-polaire/assets/pdfs/CAFP_booklet-PECA_livret-eng.pdf

²⁸ Důkazem budiž například setkání ministrů financí zemí G-7, které se konalo na území arktického teritoria Nunavut v roce 2010. Dostupné na: http://www.international.gc.ca/polar-polaire/assets/pdfs/CAFP_booklet-PECA_livret-eng.pdf, 22. 4. 2012.

volají po nezbytnosti jednotného právního systému, který by byl tak, jak je tomu v případě Antarktidy, podložen závaznými mezinárodními smlouvami (Šanc 2011: 251). Arktické státy však tuto možnost odmítají, a to z velmi prozaického důvodu, tedy kvůli případnému (a pravděpodobnému) omezení jejich zájmů a vlivu v oblasti. Nejinak se k této otázce staví Kanada, která v textu Statement on Canadian Arctic Foreign Policy kategoricky odmítá potřebnost jednotného právního rámce. Jako zcela dostačující považuje Kanada Úmluvu OSN o mořském právu, jakožto výchozí právní dokument. Nicméně si je Kanada velmi dobře vědoma probíhající proměny regionu, která s sebou přináší nové výzvy pro všechny zainteresované státy, a proto zdůrazňuje úlohu Arktické rady, jejíž role by měla být významně posílena.²⁹

Velkou pozornost vyvolává prohlášení, že Kanada bude nadále aplikovat svou suverenitu na pevninu i moře a pokud bude tato suverenita ohrožena či narušena jiným (arktickým) státem, dostane se mu odpovědi.³⁰ Jakkoli agresivně či výhružně toto prohlášení zní, Kanada v tomto dokumentu ujišťuje, že ve své arktické politice bude využívat především nástrojů spolupráce a diplomacie.

---

²⁹ Statement on Canadian Arctic Foreign Policy, dostupné na:
http://www.international.gc.ca/polar-polaire/assets/pdfs/CAFP_booklet-PECA_livret-eng.pdf,
22. 4. 2012.

³⁰ Statement on Canadian Arctic Foreign Policy, dostupné na:
http://www.international.gc.ca/polar-polaire/assets/pdfs/CAFP_booklet-PECA_livret-eng.pdf,
22. 4. 2012.

6. KANADSKÉ TERITORIÁLNÍ SPORY

Jádrem naší práce jsou kanadské teritoriální zájmy v Arktidě. V souvislosti s narůstající atraktivitou regionu narůstají i ambice jednotlivých států rozšířit svou suverenitu v oblasti. Tím vznikají spory, plynoucí z překrývajících se nároků, kterých je v současnosti v Arktidě několik. Kanada, jakožto významný arktický aktér, řeší v současnosti několik sporů o území. V těchto sporech uplatňuje různou argumentaci plynoucí buď z historického titulu, jak tomu může být například v případě sporu o Hansův ostrov, který Kanada vede s Dánskem, nebo z titulu mezinárodněprávního. Jak bylo již výše uvedeno, obecným společným jmenovatelem těchto sporů je otázka uznání hranic. Z právního hlediska jde sice o spory způsobené nejasnými hranicemi, respektive překrývajícími se nároky států, nicméně určujícím motivem zainteresovaných států je v některých případech zdrojový potenciál sporných oblastí. Vhodným příkladem je spor Kanady a USA o výseč v Beaufortově moři, potenciálním nalezišti ropy a zemního plynu. V této kapitole rozebereme probíhající územní spory mezi Kanadou a ostatními arktickými státy a pro lepší ilustraci budou tato sporná území zobrazena v přílohách.

5.1 Spor s USA v Beaufortově moři

Prvním sporem, kterým se budeme zabývat, je spor o hranici mezi Spojenými státy a Kanadou v Beaufortově moři. Předmětem tohoto sporu je mořská hranice mezi Aljaškou a Yukonem. Kanada svůj nárok odvozuje od dohody s Ruskem, kterou uzavřela Velká Británie v roce 1825, a kterou posléze přijala Kanada namísto Británie.³¹ Tato dohoda rozdělila britskou a ruskou sféru vlivu pevninskou a mořskou hranicí, která kopíruje poledník na 141° západní délky.³² Z teoretického pohledu se tedy jedná o geometrickou, respektive astronomickou hranici. Naproti tomu Spojené státy uznávají vlastní hranici jakožto prodlouženou pozemní hranici Aljašky, a prosazují vymezení hranice spravedlivým dílem ve stejné vzdálenosti od kterýchkoli dvou pevninských bodů

³¹ ICE Case Studies, dostupné na: <http://www1.american.edu/ted/ice/BEAUCANUS.htm>, 10. 4. 2012.

³² Podle sektorového principu tvoří tento poledník zároveň západní hranici kanadského polárního sektoru.

na pobřeží obou států.³³ Tím vzniká překrytí nároků a sporné území o rozloze 6 250 námořních mil čtverečných (dále jen nm²) (Gray 1997: 63). V případě ustanovení hranice, jakou požadují Spojené státy, tedy ve stejné vzdálenosti od obou pobřeží, by došlo k rozšíření americké výlučné ekonomické zóny (Byers 2010).

Tato oblast se těší velké atraktivitě vzhledem k potenciálním nalezištím ropy a zemního plynu. Spojené státy již těží ropu v oblasti Prudhoe Bay, Kanada využívá zdrojový potenciál v oblasti kolem Inuitské osady Tuktoyaktuk a obě tyto země mají zájem využívat zdroje nacházející se na sporném území. Jak vidíme v příloze č. 4, Kanada by v případě uznání svého nároku mohla rozšířit svou těžbu i do této oblasti, neboť se v ní nacházejí ropná ložiska. V roce 2006 provedla Kanada v oblasti výzkum, který odhalil, že se v mořském podloží ve východní části sporného území může nacházet až 250 milionů barelů ropy (Byers 2010). Tentýž výzkum provedly i americké ropné společnosti, které rovněž odhalily reálné rozměry zdrojového potenciálu oblasti.

Co se týče živých zdrojů v oblasti, neprobíhá zde sice komerční rybolov, nicméně domorodé skupiny obyvatelstva jak Yukonu, tak Aljašky mají v této oblasti environmentální zájmy, které rovněž nejsou neopomenutelné. Na těžbu na sporném území je však po dobu trvání sporu uvaleno moratorium (ibid.). Právě toto omezení v podobě moratoria by mohlo uspišit vyřešení sporu. Problémem však zůstává skutečnost, že Spojené státy dosud neratifikovaly Úmluvu OSN o mořském právu a tudíž nemůže být tento spor řešen před příslušným tribunálem tak, jak Úmluva stanovuje. Nicméně vzhledem k tomu, že Spojené státy a Kanada mají v Arktidě mnoho společných zájmů a povaha jejich vztahů je více méně kooperativní, můžeme očekávat, že by spor neměl mít dlouhodobý a stagnující charakter, jak je tomu v případě sporu o Hansův ostrov. Obě strany se v tichosti sešly v roce 2010, kdy se dohodly na společném postupu při výzkumu mořského podloží, který by měl pomoci při vymezení mořské hranice, respektive

---

³³ ICE Case Studies, dostupné na: <http://www1.american.edu/ted/ice/BEAUCANUS.htm>, 10. 4. 2012.

hranice kontinentálního šelfu, a tím pádem i řešení tohoto sporu (Boswell 2010). Podle Michaela Byerse (2010) je výzkum mořského podloží jediná možná cesta k vyřešení sporu a to z toho důvodu, že jak Spojené státy, tak Kanada mají velký zájem na rozšíření své suverenity na co největší oblast kontinentálního šelfu, čímž dochází ke stagnaci tohoto sporu.

5.2 Spor s Dánskem v Lincolnově moři

Dalším sporem o mořskou výseč, který Kanada řeší, je spor s Dánskem v Lincolnově moři. Tento spor vznikl, když Dánsko použilo v roce 1980 v této oblasti metodu přímých základních linií, jimiž ohraničilo vody kolem Grónska a spojilo jimi Beaumontův ostrov s dvěma pevninskými mysy. Tímto spojením vznikla dvě malá území o rozloze 31 a 34 km², která po použití principu přímých základních linií připadají k dánským vodám, a která představují jádro sporu (Gray 1997: 65). Kanada totiž o tři roky dříve stanovila hranici výlučné rybářské zóny, přičemž boční hranice s dánskými vodami byla ustanovena na základě stejné vzdálenosti od pobřeží a ostrovů obou států (ibid.). Takto stanovená hranice se shoduje i s pozdějším ustanovením Úmluvy OSN o mořském právu, konkrétně s článkem 15. Tento článek upravuje podmínky vytyčení hranice mezi dvěma protilehlými pobřežími. Po použití principu přímých základních linií narazilo Dánsko na kanadský odpor. Kanada svojí argumentaci pro neuznání takto ohraničených vod podložila tvrzeními, že přímé základní linie jsou moc dlouhé, nekopírují pobřeží a navíc že Beaumontův ostrov je položen západněji než ostatní ostrovy a tudíž není součástí ostrovního pásu. Obě strany se sešly v roce 1982 s cílem spor urovnat, bohužel však k vyřešení nedošlo a spor trvá dodnes (Brosnan, Leschine, Miles 2011: 187).

5.3 Spor s Dánskem o Hansův ostrov

Kromě Lincolnova moře probíhá bilaterální spor mezi Kanadou a Dánskem také ohledně Hansova ostrova. Jedná se o neobydlený ostrov, na mapě téměř neviditelný, který se nachází mezi Grónskem a kanadským Ellesmere Island. Tento ostrov o rozloze zhruba jednoho km² si nárokují jak Kanada, tak Dánsko (Stejskal 2008: 17). Vzhledem k takto malé rozloze je zřejmé, že se

jedná více méně o symbolický význam a ani jedné ze stran sporu nejde o území, ale spíš o princip a čest. Kanada svůj nárok na tento ostrov odvozuje z historického titulu a argumentace je v tomto případě opřena čistě o skutečnost, že ostrov byl objeven Británií, jejíž práva Kanada zdělila. Vedle této skutečnosti přidává Kanada ke své argumentaci také fakt, že přesná poloha ostrova byla zmapována kanadským průzkumníkem Ericem Fryem, který v roce 1953 na ostrově vztyčil pomník a pohřbil zde sklenici s prohlášením, že průzkum byl proveden jménem kanadské vlády (Gray 1997: 69). Pokud na kanadskou argumentaci použijeme teoretický pohled, můžeme říci, že se jedná o takzvanou prvotní okupaci, tedy o nabytí takového území, které v době nabytí nepodléhalo suverénní moci žádného státu. Dánská argumentace je velmi prozaická a to v tom smyslu, že staví na geografické poloze ostrova. Dánsko svůj nárok jednoduše zdůvodňuje tím, že Hansův ostrov se nachází blíž Grónsku než kanadskému Ellesmere Island (Brosnan, Leschine, Miles 2011: 187).

Průběh tohoto sporu byl mezinárodním společenstvím po celou dobu jeho trvání vnímán spíše úsměvně a to nejen kvůli bezvýznamnosti takto malého a neobydleného ostrova, ale také kvůli často dětinským projevům konfrontace. Kanada i Dánsko dlouhá léta střídavě vyvěšovali na ostrově svou vlajku a podstata sporu se změnila na otázku, čí vlajka vydrží na ostrově vláť déle (Stejskal 2008: 17). Tím se spor dostal do jakéhosi začarovaného kruhu, kdy se na ostrově střídali diplomatické výpravy obou zemí, doprovázené nelibou reakcí z druhé strany. Nástroje používané oběma stranami se však postupně měnily, a když v roce 2006 zareagovalo Dánsko na kanadský akt uskladnění zásob whisky na ostrově vysláním vojenského ledoborce, vyvstaly obavy na možnou militarizaci konfliktu (ibid.). Nakonec se však obě země se oficiálně dohodly na diplomatickém řešení sporu. Dodnes však k jeho vyřešení nedošlo.

V roce 2011 obě strany prohlásily, že by spor měl být ukončen před rokem 2013, tedy koncem desetileté lhůty, kterou má Kanada na stanovení hranice kontinentálního šelfu. Kanada a Dánsko zahrnují do řešení sporu o Hansův ostrov také vyřešení sporných částí v Lincolnově moři (Ibbitson 2011). Varianty

řešení jsou v současnosti dvě. První variantou je sdílená jurisdikce nad ostrovem, druhou pak spravedlivé rozdělení ostrova v půli, což by znamenalo, že by Kanada nově získala pevninskou hranici s Dánskem (ibid.). Je důležité poznamenat, že tento spor představuje unikum mezi ostatními spory v Arktidě, které Kanada se svými sousedy vede, neboť se jedná o jediný spor o pevninské území.

5.4 Spor o Severozápadní cestu

Posledním a zároveň nejvýznamnějším sporem, kterému se budeme v práci věnovat, je spor o Severozápadní cestu, který probíhá mezi Kanadou a ostatními arktickými státy. Severozápadní cesta má obrovský strategický význam a to nejen pro arktické státy. Jedná se o námořní trasu spojující Atlantik a Pacifik, respektive Lincolново a Beaufortovo moře, která probíhá kanadským souostrovím. Trasa rovněž vede místy s bohatými surovinovými nalezišti a mohla by eventuelně mít velký význam pro mezinárodní obchod, respektive námořní dopravu. Kanada si však tuto vodní cestu plně nárokuje a v kontextu ostatních teritoriálních zájmů přiznává této otázce nejvyšší prioritu.

5.4.1 Kanadský nárok

Svůj nárok na rozšíření suverenity na Severozápadní cestu odvozuje Kanada od předpokladu, že cesta spadá do kanadských vnitřních vod. Tento argument vychází především z historického titulu. Donald McRae (2007) vysvětluje historické východisko tím, že v minulosti bylo území Severozápadní cesty pod dlouhodobou okupací a správou Inuitů, kteří nijak nerozlišovali mezi pevninou a zamrzlou částí moře. Jakmile byla tato oblast již v minulosti pod kanadskou správou, nemělo by tomu, podle Kanady, nyní být jinak. Poprvé byl tento historický argument artikulován v roce 1973, k upřesnění tohoto stanoviska pak došlo v roce 2002. V tom roce vydalo kanadské ministerstvo zahraničí prohlášení, že „tyto vody, včetně Severozápadní cesty, spadají do vnitřních vod z historického titulu a upevnění této suverenity je pouhým pokračováním předchozí inuitské okupace území“ (Dufresne 2008: 3).

Alternativou k historickému titulu je východisko, že nárokované vody jsou vodami vnitřními, protože z pohledu základních linií se nacházejí na straně směrem k pevnině (ibid.). Přesto, že Kanada svou argumentaci opírá spíše o historický nárok, podle mnoha kanadských odborníků je relevantní spíše druhý typ argumentace vycházející ze základních linií (ibid.).

5.4.2 Nároky ostatních zemí

Vedle uznání cesty jako součásti kanadských vnitřních vod je ještě velmi aktuální samotný problematický status této trasy. Ostatní arktické státy (zejména USA) trvají na uznání cesty jako mezinárodního průlivu. V tom případě by lodě ostatních států mohly tuto trasu využívat, i kdyby se Kanadě podařilo prosadit její zahrnutí do vnitřních vod. Podle Úmluvy OSN o mořském právu se totiž právo na proplutí vztahuje i na takové oblasti, které byly nově zahrnuty do vnitřních vod (Úmluva, článek 8). Existuje zde ale velmi významná skutečnost a to ta, že Kanada sice ratifikovala Úmluvu OSN o mořském právu, nicméně základní linie stanovila již v roce 1985, tedy téměř 20 let před přijetím Úmluvy. Pokud by byly uznány kanadské základní linie stanovené právě v roce 1985, právo na proplutí zcela zaniká (Dufresne 2008: 5). Státy, které odmítají kanadský nárok na arktické vody, však považují tuto skutečnost za bezpředmětnou a prohlašují, že by Kanada přijetím Úmluvy měla přijmout všechny práva a povinnosti, které z ní vyplývají.

Kanadská kontrola nad Severozápadní cestou může být zmařena rovněž v případě, že bude této trase přiznán status mezinárodního průlivu. Toto východisko ve své argumentaci používají zejména Spojené státy.³⁴ Na mezinárodní průlivy se totiž podle Úmluvy vztahuje právo tranzitního proplutí, což by znamenalo, že by cestu mohly eventuelně využívat všechny státy. Mezinárodní průliv je Úmluvou prostě definován jako průliv, ve kterém probíhá mezinárodní přeprava. Zdali tuto charakteristiku naplňuje právě Severozápadní cesta, je otázkou. Za posledních sto let došlo zhruba ke stu proplutí touto cestou a

---

³⁴ Toto stanovisko v roce 2009 potvrdil ve svém prohlášení prezident George W. Bush (Byers 2010).

ve většině případů se jednalo o kanadské lodě (McRae 2007). Spojené státy svůj nárok opírají spíše o potenciál Severozápadní cesty coby mezinárodního průlivu, nikoli o současnou situaci či současnou míru využití (Dufresne 2008: 6). Úmluva však jasně stanovuje, že mezinárodní průliv je takový průliv, ve kterém již mezinárodní přeprava probíhá, nikoli může probíhat. To může být pro americkou argumentaci velmi problematický aspekt. Jasná však není otázka podmorské plavby, a to jaké intenzity v této oblasti dosahuje, a zda o ní má kanadská vláda přehled. Kdyby se totiž ukázalo, že zde podmorská plavba probíhá bez kanadského vědomí, mohl by být Severozápadní cestě skutečně přiznán status mezinárodního průlivu. V kanadském zájmu je tedy ohlídat veškerou plavbu probíhající v této oblasti.

5.4.3 Možné důsledky zpřístupnění Severozápadní cesty

Problematika Severozápadní cesty přímo souvisí s fenoménem globálního oteplování. To má za následek samotné zpřístupnění této cesty a nastoluje otázku možného využití pro mezinárodní obchod. V současnosti jsou v rámci Severozápadní cesty přístupné dvě trasy, avšak jen po určitou část roku (Carnaghan 2006: 2). Další zpřístupnění Severozápadní cesty se odvíjí od předpokládaného trendu odtávání ledové pokrývky v oblasti. Zpráva z roku 2004, vydaná třemi institucemi³⁵ předpokládá úplné zpřístupnění kanadské Arktidy v letních měsících nejdříve v roce 2050, ale pravděpodobně se tak nestane dříve než v roce 2100 (ibid: 3).

V případě, že by se Severozápadní cesta plně zpřístupnila, dá se teoreticky očekávat přesun určité části mezinárodního obchodu probíhajícího po moři právě do oblasti Arktidy. Otevření této cesty by mělo význam pro dopravu mezi těmito regiony: východní – západní pobřeží Severní Ameriky; východní Asie – východní pobřeží Severní Ameriky; východní Asie – Evropa; Evropa – západní pobřeží Severní Ameriky.

V současnosti plavba mezi těmito místy probíhá buď skrze Panamský, nebo Suezský průplav. Využitím Severozápadní cesty by se přeprava mezi

---

³⁵ Institute of North; U.S. Arctic Research Commission a International Arctic Committee.

uvedenými regiony znatelně zkrátila. V současnosti je například vzdálenost mezi Rotterdamem a Šanghají 25 588 km, při použití Panamského průplavu, a 19 550 km skrze Suezský průplav (Christensen 2010: 29). Kdyby pro plavbu mezi těmito dvěma přístavy byla využita Severozápadní cesta, vzdálenost by se snížila o 9 488 km, respektive 3 450 km, tedy na 16 100 km (Lasserre 2010: 6). Při použití Severozápadní cesty pro plavbu z Tokia do Londýna by rozdíl oproti Panamskému průplavu činil zhruba 7 000 km (Evropský parlament 2010). Další rozdíly ve vzdálenostech mezi čínskými a evropskými, respektive americkými přístavy jsou znázorněny v příloze č.10.

Zpřístupnění Severozápadní cesty a její potenciální komerční využití zvyšuje environmentální riziko pro oblast kanadské Arktidy. Největšímu ohrožení čelí místní křehké ekosystémy, ve kterých žijí původní obyvatelé. V širším měřítku pak obrovské riziko představuje potenciální přeprava ropy Severozápadní cestou, respektive možné havárie ropných tankerů. Z důvodu náročných geografických podmínek by byly záchranné akce velice náročné, což toto riziko ještě umocňuje.

6. OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ VE VAZBĚ NA DOMORODÉ OBYVATELSTVO

Jak jsme již nastínili, ochrana životního prostředí v širším pojetí je jednou z hlavních determinant chování aktérů v oblasti Arktidy. Je tomu tak z mnoha důvodů, obecně však můžeme říci, že Arktida v posledních letech prochází mnoha změnami, zejména v souvislosti s globálním oteplováním a proměnou charakteru oblasti. Z dříve nehostinného regionu se postupem času stává velice atraktivní oblast, skrývající velký strategický potenciál, na jehož využití vyvíjejí nároky všechny arktické země a nově i země mimo arktický region. Spolu s vzrůstajícími územními nároky jednotlivých států můžeme pozorovat i rostoucí snahy na zachování původního prostředí a unikátního charakteru oblasti. Kanada se v těchto snahách řadí mezi aktivnější země, a to pravděpodobně z toho důvodu, že považuje Arktidu za nedílnou součást své identity a proto má živoucí zájem na zachování původního charakteru oblasti. Vzhledem k šíři tématu ochrany životního prostředí bylo nezbytné vymezit se pouze na určitou oblast. Ve spojitosti s částečně politologickým charakterem naší práce je vhodnou volbou ochrana domorodého obyvatelstva, které se konkrétně v Kanadě aktivně podílí na utváření arktické agendy a je zároveň její nedílnou součástí. Podle Filipa Tesaře (2008: 8) není smyslem současných snah na udržitelný rozvoj v oblasti konzervace těchto původních kultur, nýbrž jejich aktivní zapojení do globálního světa. V ideálním případě by se mělo podařit nalézt rovnováhu mezi výše zmíněnými zájmy států a zájmy místních společenství. Právě Kanada má v procesu akceptování a začleňování původních kultur do moderního státu nejdelší a nejhlubší tradici (ibid.). Domorodé obyvatelstvo žijící v arktickém regionu je v současnosti ohroženo rostoucím strategickým potenciálem oblasti, který má určující vliv na chování všech zainteresovaných aktérů. Vzhledem k tomu, že se značná část zdrojových nalezišť, které se v oblasti nachází, překrývá s územím obývaným domorodci, je otázka ochrany jejich přirozeného prostředí velmi aktuální. Křehké ekosystémy, v nichž žijí původní obyvatelé, čelí v současnosti mnoha rizikům, ať už plynoucím z plánované těžby či možnému nárůstu lodní dopravy v přilehlých vodách. V této souvislosti se upevňuje pozice

institucí, jejichž agenda je zaměřena právě na ochranu původního obyvatelstva v Arktidě.

V následující podkapitole stručně představíme čtyři instituce, zabývající se problematikou arktického domorodého obyvatelstva s tím, že se při výběru těchto organizací omezíme pouze na ty s působností v Kanadě. Největší pozornost budeme věnovat Arktické radě, významnému arktickému aktérovi.

6.1 Instituce zabývající se ochranou domorodého obyvatelstva v Arktidě

6.1.1 Arktická rada (Arctic Council)

Arktická rada (Arctic Council) představuje hlavní mezivládní fórum, jehož smyslem je v zájmu udržitelného rozvoje oblasti a ochrany životního prostředí zajistit spolupráci a koordinaci a interakci mezi arktickými státy a komunitami původních obyvatel (Šanc 2011: 250). Vznik tohoto fóra byl podnícen přijetím dokumentu s názvem Arctic Environment Protection Strategy, který byl arktickými státy podepsán v roce 1991 a jehož výstupem byla artikulace environmentálních cílů, kterých chtějí arktické státy dostat.³⁶ Na tuto deklaraci po jejím relativním úspěchu navázala Ottawská deklarace z roku 1996, zakládající dokument Arktické rady (Hořejšová, Janský, Hingarová, Šír 2010: 2). Přesto, že se nejedná o mezinárodní organizaci s vlastním právním rámcem, představuje Arktická rada nejvýznamnější instituci, respektive fórum, zaměřující se na arktickou problematiku. Členská základna je tvořena arktickou osmičkou, a šesti organizacemi zastupujícími původní arktické národy, které požívají statusu stálých členů (tzv. Permanent Participants). Těmito organizacemi jsou: Arctic Athabaskan Council (AAC), Aleut International Association (AIA), Gwich'in Council International (GGI), Inuit Circumpolar Council (ICC), Russian Arctic Indigenous Peoples of the North (RAIPON) a Saami Council (SC).³⁷ Třem z uvedených organizací se budeme blíže věnovat později v této podkapitole.

---

³⁶ Mezi jinými se jedná například o zamezení znečištění oblasti. Celý text deklarace je dostupný na: http://library.arcticportal.org/1542/1/artic_environment.pdf.

³⁷ Arctic Council, dostupné na: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/about-us/permanentparticipants>, 20. 4. 2012.

Zajímavostí je, že Kanada zařadila podporu těchto organizací do dokumentu Statement on Canadian Arctic Foreign Policy, který artikuluje kanadské priority a cíle v Arktidě.³⁸

Setkání rady se konají dvakrát do roka, přičemž jednou za dva roky probíhá setkání na ministerské úrovni, povětšinou ministrů zahraničí či životního prostředí. Výstupem těchto setkání bývají různé deklarace, týkající se ochrany životního prostředí, udržitelného rozvoje a jiného, jejich charakter je však právně nezávazný (Šanc 2011: 251). V předsednické funkci se pak střídají členské země ve dvouletém cyklu (ibid.). V současnosti předsedá Radě Švédsko, které v roce 2013 vystřídá Kanada.³⁹

Činnost Arktické rady je rozdělena mezi šest pracovních skupin, přičemž každá požívá rozdílného mandátu. Pro naši práci je nejvýznamnější pracovní skupina s názvem Sustainable Development Working Group, která se v širším pojetí zabývá udržitelným rozvojem, především pak svou činností zaměřuje na zájmy původního obyvatelstva.⁴⁰ Hlavním orgánem v rámci Arktické rady zabývajícím se ochranou domorodého obyvatelstva je však Arctic Council Indigenous Peoples Secretariat, jenž zaštituje činnost všech organizací se statusem stálého člena (viz výše).⁴¹ Účelem tohoto sekretariátu je především zajištění možnosti plnohodnotné participace organizací na jednání v rámci Rady, informovanosti organizací o výstupech jednání, a v neposlední řadě dohledu na distribuci informací o činnosti Rady k samotnému domorodému obyvatelstvu.⁴²

---

³⁸ Statement on Canadian Arctic Foreign Policy, dostupné na: http://www.international.gc.ca/polar-polaire/assets/pdfs/CAFP_booklet-PECA_livret-eng.pdf, 21. 4. 2012.

³⁹ Arctic Council, dostupné na: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/about-us/chairmanship>, 21. 4. 2012.

⁴⁰ Arctic Council, dostupné na: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/sdwwg>, 20. 4. 2012.

⁴¹ Arctic Peoples, dostupné na: http://www.arcticpeoples.org/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=237&Itemid=6, 20. 4. 2012.

⁴² Arctic Peoples, dostupné na: http://www.arcticpeoples.org/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=237&Itemid=6, 20. 4. 2012.

Činnost Kanady v rámci Arktické rady je velmi rozmanitá. Výrazně například přispívá k vědeckým výzkumům prováděným v rámci pracovní skupiny zabývající se environmentálním monitoringem, či hraje vedoucí úlohu v mnohých projektech týkajících se ochrany mořského životního prostředí.⁴³ Co se týče kanadské agendy v rámci Rady ve vztahu k domorodému obyvatelstvu, můžeme hovořit o vedoucím postavení mezi ostatními členskými státy. Jak bylo již výše uvedeno, Kanada má v oblasti hájení práv domorodců, respektive jejich začleňování do společnosti hlubokou tradici. Z toho důvodu se zřejmě snaží jít příkladem ostatním zemím, které v rámci Rady podporuje k větší iniciativě spojené se zapojením domorodců do arktické politiky. Se zvyšujícím se zájmem nearktických států o dění v rámci Arktické rady také roste kanadská iniciativa týkající se ochrany postavení tzv. Permanent Participants v rámci Rady. Na oficiálních webových stránkách Arktické rady dokonce nalezneme prohlášení, že Kanada nedopustí „ponížení či rozdrobení ústřední role těchto organizací“.⁴⁴ Kanadský zájem v rámci Arktické rady je tedy vcelku srozumitelný.

6.1.2 Inuitská polární rada (Inuit Circumpolar Council)

Inuitská polární rada byla založena v roce 1977 za účelem ochrany zájmů inuitské populace, tedy domorodého kmene žijícího na území arktických států, jmenovitě na americké Aljašce, v Kanadě, Grónsku a na ruské Čukotce.⁴⁵ V současnosti se početnost tohoto kmene odhaduje na 160 000 Inuitů.⁴⁶

Hlavními cíly, které tato nevládní organizace prosazuje, jsou: posílení jednoty Inuitů v rámci celé Arktidy; prosazování zájmů a práv Inuitů na mezinárodní úrovni; zajištění a další rozvoj inuitské kultury a společnosti pro současné i budoucí generace; usilování o plnou a aktivní participaci na politickém, ekonomickém i společenském rozvoji v rámci jednotlivých států (respektive domovin); rozvoj a podpora dlouhodobých politik týkajících se

---

⁴³ Arctic Council, dostupné na: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/canada>, 20. 4. 2012.

⁴⁴ Arctic Council, dostupné na: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/canada>, 20. 4. 2012.

⁴⁵ Arctic Council, dostupné na: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/icc>, 20. 4. 2012.

⁴⁶ Inuit Circumpolar Council, dostupné na: <http://www.inuit.org/>, 20. 4. 2012.

ochrany arktického životního prostředí; a nakonec práce na mezinárodním uznání lidských práv domorodých obyvatel.⁴⁷

ICC je také aktivní na půdě mezinárodních organizací, vedle již zmíněné Arktické rady se jedná především o OSN, v rámci které se ICC snaží prosazovat výše uvedenou agendu, a to prostřednictvím vedlejších struktur (například UN Permanent Forum on Indigenous Issues).⁴⁸

Kanada (respektive kanadští Inuité) je v rámci ICC velmi aktivní, vzhledem k tomu, že tato organizace zastupuje nejpočetnější skupinu kanadských domorodců, tedy Inuitů. Mezi úspěchy kanadské iniciativy v rámci této organizace patří zastupování tzv. Permanent Participants na konferenci o dopadech změn klimatu na Arktidu.⁴⁹ Kanadští Inuité v rámci Inuitské polární rady prosazují několik cílů. Většina z nich je zaměřena obecně na etablování národu Inuitů jako jednotného arktického národa, upevnění jeho pozice prostřednictvím prosazování agendy na mezinárodní úrovni, a podporu aktivního zájmu mezinárodního společenství o problematiku původních obyvatel.⁵⁰ Uvnitř Kanady probíhá spolupráce s kanadskou neziskovou organizací Inuit Tapiriit Kanatami (ITK), již ICC zastřešuje a která pomáhá prosazování inuitské agendy na federální úroveň. Tato organizace je zaměřena na aktivní podporu blahobytu kanadských Inuitů.⁵¹ Kanadská vláda poskytuje Inuitům dotace v různých oblastech (zejména zdravotnictví), které jsou distribuovány právě skrze ITK.⁵²

6.1.3 Gwich'in Council International

GCI je nezisková organizace, založena v roce 1999, která sdružuje komunity Gwich'in na Aljašce a v kanadském Yukonu a Severozápadních

---

⁴⁷ Inuit Circumpolar Council, dostupné na: <http://www.inuit.org/>, 20. 4. 2012.

⁴⁸ Arctic Council, dostupné na: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/icc>, 20. 4. 2012.

⁴⁹ Výstupem této konference byla zpráva Arctic Climate Impact Assessment. Dostupné na: <http://inuitcircumpolar.com/index.php?ID=160&Lang=En>, 22. 4. 2012.

⁵⁰ Inuit Circumpolar Council, dostupné na:

http://inuitcircumpolar.com/index.php?auto_slide=&ID=9&Lang=En&Parent_ID=&current_slide_num=, 22. 4. 2012.

⁵¹ Inuit Tapiriit Kanatami, dostupné na: <http://www.itk.ca/page/about-itk>, 23. 4. 2012.

⁵² Podle nejnovějších informací kanadské ministerstvo zdravotnictví zkrátilo plánovanou dotaci pro ITK o 40%. Dostupné na: <http://www.cbc.ca/news/canada/north/story/2012/04/18/north-itk-health-funding.html>, 23. 4. 2012.

teritoriích. Vznik této organizace podnítila Kmenová rada Gwich'in působící v Severozápadních teritoriích v Kanadě.⁵³ Smyslem organizace je zajistit zastoupení všech regionů osídlených kmenem Gwich'in v Arktické radě, a aktivní participaci na vytváření politiky v rámci Arktidy.⁵⁴ Činnost této organizace je z naprosté většiny financována kanadským ministerstvem zahraničních věcí a obchodu, Spojené státy pouze vypomáhají příspěvky poskytovanými prostřednictvím sekretariátu Arktické rady.⁵⁵ Upozadění amerických, respektive aljašských komunit v rámci organizace také přispívá skutečnost, že předsednictví GCI rotuje mezi Yukonem a Severozápadními teritorii, tudíž americké komunity pozbývají zastoupení ve vedení organizace. Kromě výše zmíněného, smyslem této organizace se zdá být kanadská snaha o rovnoprávný přístup ke všem skupinám domorodých obyvatel a také o upevnění jejich postavení v rámci celé (arktické) společnosti.

6.1.4 Arktická athabaskanská rada (Arctic Athabaskan Council)

Arktická athabaskanská rada je smluvní organizace vzniklá v roce 2000 s cílem bránit práva a zájmy příslušníků kmene Athabaskan, žijících na území Aljašky a Kanady, na mezinárodní úrovni. V době založení tento kmen čítal zhruba 32 000 domorodců, současné údaje však toto číslo upravují na 45 000 domorodců žijících celkem v 76 komunitách.⁵⁶ Tyto komunity jsou dále sdruženy v menších radách. Činnost této organizace ve vztahu ke Kanadě spočívá v prosazování vlastní agendy na federální a mezinárodní úrovni. Zástupci athabaskanské rady se snaží dosazovat své zástupce na různá jednání a konference odehrávající se v rámci arktických zemí. Kanadská vláda těmto snahám však ne vždy vyhoví. Na jednu stranu se Kanada snaží vystupovat jako

---

⁵³ Gwich'in Council International, dostupné na: <http://www.gwichin.org/>, 20. 4. 2012.

⁵⁴ Tento kmen v současnosti čítá zhruba 9 000 příslušníků.

⁵⁵ Gwich'in Council International, dostupné na: <http://www.gwichin.org/board.html>, 22. 4. 2012.

⁵⁶ Arctic Athabaskan Council, dostupné na: <http://www.arcticathabaskancouncil.com/aac/?q=about>, 20. 4. 2012.

hlavní obhájce práv původních arktických národů, jakmile se však tento zájem dostane do střetu se zájmy strategickými, volba priorit je zřejmá.⁵⁷

Tato organizace je velmi mladá a její rozpočet je poměrně malý, proto se její agenda soustřeďuje pouze na určitá témata. Základem jejích aktivit je participace na konkrétních aspektech činnosti Arktické rady, kam se snaží implementovat zájmy athabaskanských domorodců.⁵⁸ Kromě toho klade velký důraz na širší povědomí o kulturním dědictví kmene Athabaskan.⁵⁹

V samotné existenci, respektive činnosti těchto organizací můžeme nalézt všechny aspekty, zmíněné v teoretické části práce. Právě samotný vznik těchto institucí odkazuje na aspekt přejímání trendu politické reprezentace, který původní obyvatelstvo převzalo od „západních“ kultur. V konkrétních agendách konkrétních institucí pak nalezneme zbylé charakteristiky uvedené v předchozí části práce, jako je silná vazba k domovině spolu s její ochranou, boj proti různým formám diskriminace apod.⁶⁰

---

⁵⁷ Jako příklad můžeme uvést výměnu názorů mezi předsedou AAC a kanadským ministrem zahraničí z roku 2010. Předseda AAC žádal ministra o umožnění participace zástupců organizace na arktickém summitu ministrů zahraničí arktické pětky, kde měla být řešena otázka budoucnosti vládnutí v Arktidě. Ministr však tento požadavek zamítl. Dostupné na: <http://www.arcticathabaskancouncil.com/aac/?q=node/27>, 22. 4. 2012.

⁵⁸ Arctic Athabaskan Council, dostupné na: <http://www.arcticathabaskancouncil.com/aac/?q=node/9>, 20. 4. 2012.

⁵⁹ Council of Yukon First Nations, dostupné na: <http://www.cyfn.ca/ourpartnersarcticathabaskan>, 22. 4. 2012.

⁶⁰ Za součást tohoto boje proti utlačování původních kultur můžeme označit samotnou existenci organizací hájící zájmy těchto skupin.

7. ZÁVĚR

Oblast Arktidy prochází v současnosti velkou proměnou. Z dříve opomíjeného nehostinného regionu se pomalu ale jistě stává oblast s velkým strategickým potenciálem. První náznak strategického využití Arktidy přinesla studená válka. V té době však hrála určující úlohu zejména geografická poloha oblasti. Můžeme s nadsázkou říci, že po ukončení bipolární konfrontace se na arktický region trochu pozapomnělo. Pozornost se k této oblasti obrátila až na přelomu tisíciletí, kdy se začaly objevovat první prognózy týkající se surovinového potenciálu, který by oblast mohla skrývat. A právě surovinový potenciál a ambice arktických států na jeho využití je v současnosti určujícím faktorem následného vývoje celé oblasti Arktidy.

Kanada, jakožto druhý největší arktický stát, soustředí na Arktidu poměrně velkou část své politické agendy. Je tomu tak proto, jak jsme již několikrát zmínili, že tato severská země považuje Arktidu za nedílnou součást své národní identity. Z tohoto titulu pramení specifická kanadská rétorika, používaná ve spojitosti s arktickou problematikou. Na jedné straně se jedná o spolehlivého mezinárodního hráče, který ctí diplomatické principy, na straně druhé se jedná o hráče s velmi neskromnými požadavky a ambicemi, které často bývají podpořeny velmi nediplomatickými prostředky. Tak je tomu například v případě sporu s Dánskem o Hansův ostrov, kdy se obě země v minulosti uchýlovaly k velmi nestandardním způsobům vedení konfliktu (střídavé vyvěšování vlajky, uskladňování zásob whisky apod.).

Cílem této práce bylo představit koncepty politické geografie a následně je aplikovat na kanadskou politiku v oblasti Arktidy, konkrétně zaměřenou na teritoriální spory.

Pokud se pokusíme shrnout všechny probíhající teritoriální spory, které Kanada vede se svými arktickými sousedy, můžeme zde nalézt několik společných znaků. Obecně je lze shrnout v několika bodech. Kanada sama sebe považuje za arktického lídra, jak ostatně potvrdila v prohlášení upřesňující Severní strategii, a tak sama sebe dosadila do pozice, kdy povyšuje své nároky a

argumenty nad argumenty a nároky ostatních zemí. Toto tvrzení můžeme podpořit i skutečností, že Kanada téměř veškeré své arktické zájmy halí do pojmu suverenity, čímž dochází k velmi nejasné interpretaci jak tohoto pojmu, tak kanadských zájmů vůbec. I podle odborníků (například Donata Pharanda, kanadského právníka, který se specializuje na kanadské nároky v Arktidě) má Kanada často problém se svou argumentací. Tak je tomu zejména v případě Severozápadní cesty, na kterou aplikuje argumentaci opírající se o historický titul, byť mnohem větší šanci na úspěch má argumentace postavená na principu přímých základních linií. Jinak všechny ostatní, v práci zmíněné spory, jsou způsobeny dvojakou interpretací mořského práva, respektive neuznanými mořskými hranicemi. Kanada sice přijala spolu s ostatními arktickými státy Úmluvu OSN o mořském právu jako výchozí právní rámec pro dělení v Arktidě, jak ale vidíme na konkrétních příkladech, její iniciativa směřuje spíše k vytváření řady výjimek z této Úmluvy.

Ze všech uvedených sporů má pro budoucnost kanadského postavení v regionu jistě největší význam probíhající spor o Severozápadní cestu. Nejpriznivějším scénářem se zdá být společná kontrola oblasti se Spojenými státy, vycházející z bilaterální spolupráce. Sice by to pro americkou stranu znamenalo značný ústupek v podobě uznání kanadského nároku, z vnějšího pohledu by tato varianta byla pro všechny zainteresované strany nejvýhodnější. Otázkou je možné budoucí využití cesty pro mezinárodní obchod. Přesun výraznější části mezinárodního obchodu do této oblasti se však v současnosti nezdá být příliš reálný a to ani přes časovou výhodnost, kterou tato trasa skýtá. V případě jakékoli nehody by záchranné akce byly v takto nehostinné oblasti příliš náročné a finančně nákladné, a tak je pravděpodobné, že mezinárodní obchod bude raději probíhat po starých, byť delších trasách.

Jak jsme nastínili v úvodu, většina autorů věnující se arktické problematice si klade otázku, zda se v Arktidě v současnosti schyluje spíše ke spolupráci či ke konfliktu. Z našeho pohledu je velmi obtížné tuto otázku zodpovědět, protože jsme se v naší práci věnovali pouze úzkému tématu v rámci

celé problematiky a tudíž nám chybí pohled do motivací ostatních arktických států. V kanadském postoji však jednoznačně najdeme prvky jasně vedoucí ke kooperativnímu charakteru arktické politiky. Největší kooperativní potenciál má jistě vztah se Spojenými státy.

Kanada v průběhu celé své historie potvrzovala roli spolehlivého a silného mezinárodního hráče, který ctí diplomatické principy a jedná v souladu s mezinárodním právem. Ať už se situace v Arktidě bude vyvíjet jakkoli, je velmi pravděpodobné, že si Kanada tuto pozici udrží, což je vzhledem k možnému konfliktnímu potenciálu oblasti velkým přínosem.

POUŽITÁ LITERATURA

Arctic Human Development Report (2004). Dostupné na:

http://hdr.undp.org/en/reports/regionalreports/other/arctic_2004_en.pdf.

Baar, V.; Rumpel, P.; Šindler, P. (1996): *Politická geografie*. Ostravská univerzita.

Boswell, R. (2010): *Work underway to resolve Beaufort Sea boundary dispute*.

Postmedia News, 26. 6. 2010. Dostupné na:

<http://byers.typepad.com/arctic/2010/07/work-underway-to-resolve-beaufort-sea-boundary-dispute.html#more>.

Brinke, J.; Novotný, J.; Příbyl, V. (1986): *Antarktida, Arktida a Oceánie*.

Geodetický a kartografický podnik v Praze: Praha.

Brosnan, I.; Leschine, T.; Miles, E. (2011): *Cooperation of Conflict in Changing Arctic?* Taylor & Francis Group: Seattle.

Byers, M. (2010): *Arctic Region*. Online text. Dostupné na:

http://byers.typepad.com/files/96_arctic_region_revaut_byers_20100302-1.pdf.

Byers, M. (2010): *Cold Peace: Arctic Cooperation and Canadian Foreign Policy*. International Journal, Autumn/2010.

Caletka, M. (2011): *Mezinárodní management moří a mořských zdrojů*. In: Piknerová, L. a kol., *Globální vládnutí*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o.: Plzeň.

Carnaghan, M. – Goody, A. (2006): *Canadian Arctic Sovereignty*. Library of Parliament: Political and Social Affairs Division.

Dufresne, R. (2008): *Controversial Canadian Claims over Arctic Waters and Maritime Zones*. Law and Government Division: Library of Parliament.

Evropský parlament (2010): *Opening of New Arctic Shipping Routes*. Directorate – General for External Policies: Policy Department.

- Glassner, M. – Fahrner, C. (2004): *Political Geography*. John Wiley & Sons: Hoboken.
- Gray, D. (1997): *Canada's Unresolved Maritime Boundaries*. IBRU Boundary and Security Bulletin 1997.
- Hořejšová, T.; Janský, B.; Hingarová, V.; Šír, J. (2010): *Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR*. Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- Huebert, R. (2009): Canadian Arctic Sovereignty and Security in a Transforming Circumpolar World. *Foreign Policy For Canada's Tomorrow*. Canada International Council. No 4.
- CBC News (2012): *Health Canada reduces funding to Inuit Tapiriit Kanatami*. 18. 4. 2012. Dostupné na:
<http://www.cbc.ca/news/canada/north/story/2012/04/18/north-itk-health-funding.html>.
- Chrást'anský, F. – Kříž, Z. (2011): Percepce situace v Arktidě hlavními aktéry a možnost eskalace konfliktu. *Obrana a strategie 1/2011*.
- Christensen, K. (2010): *The Arctic, The Physical Environment*. Centre for Operational Research & Analysis: National Defence Canada.
- Ibbitson, J. (2011): *Dispute over Hans Island nears resolution. Now for the Beaufort Sea*. Globe and Mail, 27. 1. 2011.
- Janský, B. (1992): *Geografie moří a oceánů*. Univerzita Karlova.
- Lasserre, F. (2010): China and the Arctic: Threat or Cooperation Potential for Canada. *China Papers*. Canadian International Council. No. 11.
- McRae, D. (2007): Arctic Sovereignty? What is at Stake? Canadian Institute of International Affairs. The Centre for International Governance Innovation. *Behind The Headlines*. Vol. 64, No 1.

- Ondřej, J. (2004): *Právní režimy mezinárodních prostorů*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o.: Plzeň.
- Potočný, M. – Ondřej, J. (2003): *Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část. C*. H. Beck: Praha.
- Romancov, M. (2007): *Politická geografie*. In: Cabada, L.; Kubát, M. a kol., Úvod do studia politické vědy. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o.: Plzeň.
- Spicer, W. - Bath, T. (2010): Canadian Arctic: The changing seascape of offshore oil and gas exploration issues. *Alberta Law Review*, Vol. 48, No.2.
- Stejskal, L. (2008): Kanadský sever: součást duše národa Země javorů. *Mezinárodní politika* 08/2008.
- Šanc, D. (2011): *Mezinárodní management Antarktidy a Arktidy*. In: Piknerová, L. a kol., Globální vládnutí. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o.: Plzeň.
- Tesař, F. (2008): Arktická bezradnost. *Mezinárodní politika* 08/2008.
- Thurman, H. – Trujillo, A. (2005): *Oceánografie*. Computer Press: Praha.
- Úmluva OSN o mořském právu*. In: Mrázek, J. (2005): Dokumenty ke studiu mezinárodního práva. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o.: Plzeň.
- Waisová, Š. a kol. (2007): *Atlas mezinárodních vztahů*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o.: Plzeň.
- Young, O. (2010): *The Structure of Arctic Cooperation: Solving Problems/Seizing Opportunities*. Institute of Arctic Studies: Hanover.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Americká univerzita. www.american.edu.

Arktická rada. www.arctic-council.org.

Arktická athabaskanská rada. www.arcticathabaskancouncil.com.

Gwich'in mezinárodní rada. www.gwichin.org.

CTV (kanadská televize). www.ctv.ca

Inuitská polární rada (Grónsko). www.inuit.org.

Inuitská polární rada (oficiální stránky). Inuitcircumpolar.com.

Kanadské ministerstvo zahraničí. www.international.gc.ca.

Kanadská severní strategie. www.northernstrategy.gc.ca.

Kanadský premiér (oficiální vládní web). www.pm.gc.ca

Mořské právo. www.oceanlaw.org.

Publikace kanadské vlády. www.publications.gc.ca.

Sekretariát Arktické rady pro domorodé obyvatelstvo. www.arcticpeoples.org.

Ústřední zpravodajská služba. www.cia.gov.

Yukonská rada pro původní obyvatele. www.cyfn.ca.

RESUMÉ

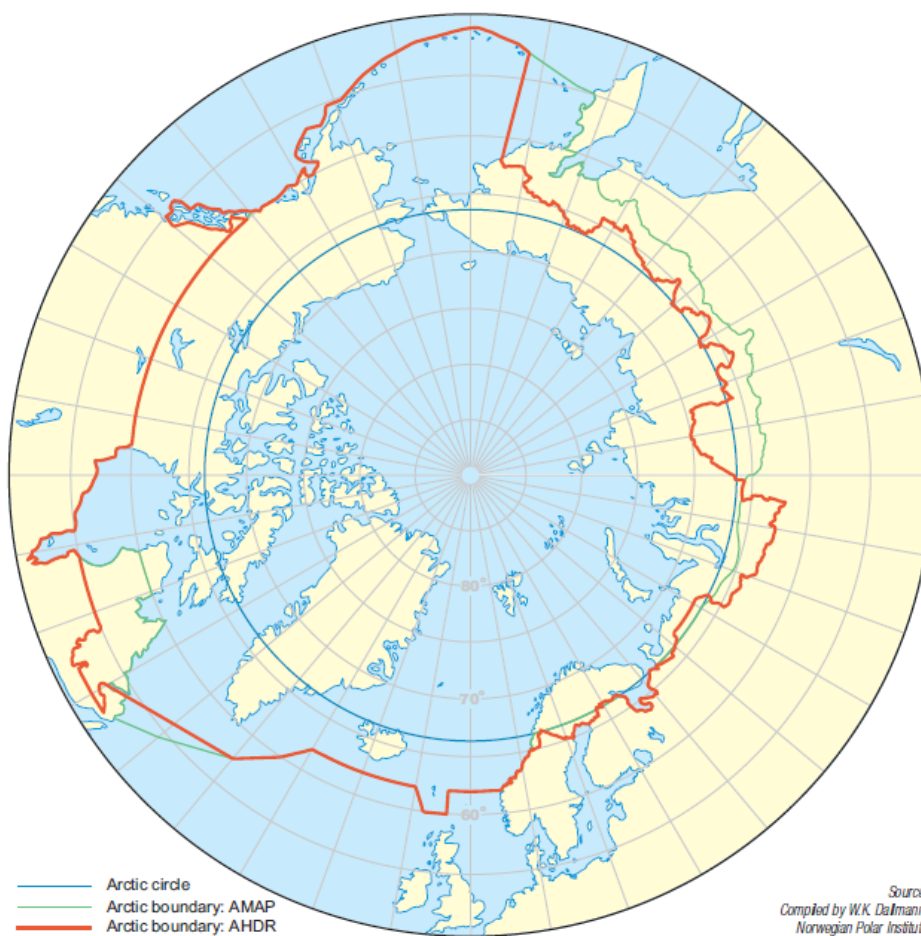
The ongoing transformation of the Arctic region has shaped political agenda of neighboring countries. There are five dominant state actors, who have significant interests in the area of Arctic. This bachelor thesis tries to reflect interests of Canada, using perspective of political geography. The author had aimed her attention to Canadian territorial claims, and marginally to preservation of indigenous people of Canada. Theoretical base of this thesis is provided by relevant concepts of political geography. The emphasis in the theoretical part of the thesis is given to the law of the sea, due to the nature of current Canadian disputes in Arctic. The thesis also provides theoretical background for understanding issues of indigenous people. Further in this paper, four specific disputes between Canada and other Arctic states are introduced. Most of the attention is targeted to dispute of Northwest Passage, seaway connecting Atlantic and Pacific ocean through the Arctic ocean. Future of this Passage is closely related to future of the whole Arctic region, due to its enormous strategic potential. The thesis reflects Canadian claim of this sea-route, claims of other states, and outlines possible consequences of becoming accessible. Issues of indigenous people were narrowed to introduction of organizations defending their rights and interests in broad Arctic context.

Canada is one of the most ambitious Arctic states, and significant part of its agenda is aimed to the Arctic region. In claiming its Arctic sovereignty, Canada is sometimes using spectacular rhetoric, but this is not threatening its position as an international player at all. Although Canadian claims are sometimes exorbitant, its instruments are still predominantly diplomatic and based on the idea of cooperation with its Arctic neighbors.

PŘÍLOHY

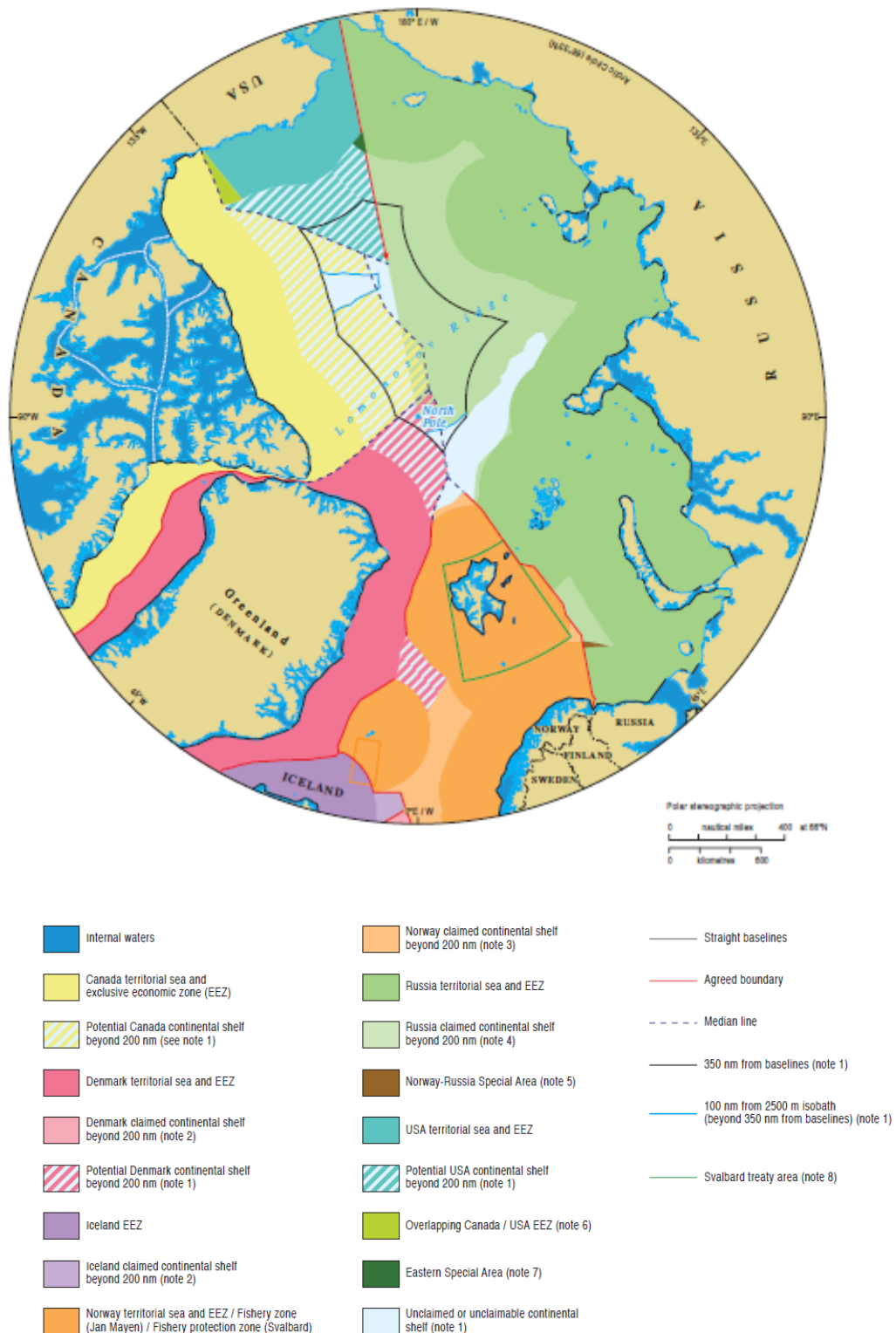
Příloha č. 1 – Vymezení Arktidy podle administrativního členění

Zdroj: Arctic Human Development Report, dostupné na:

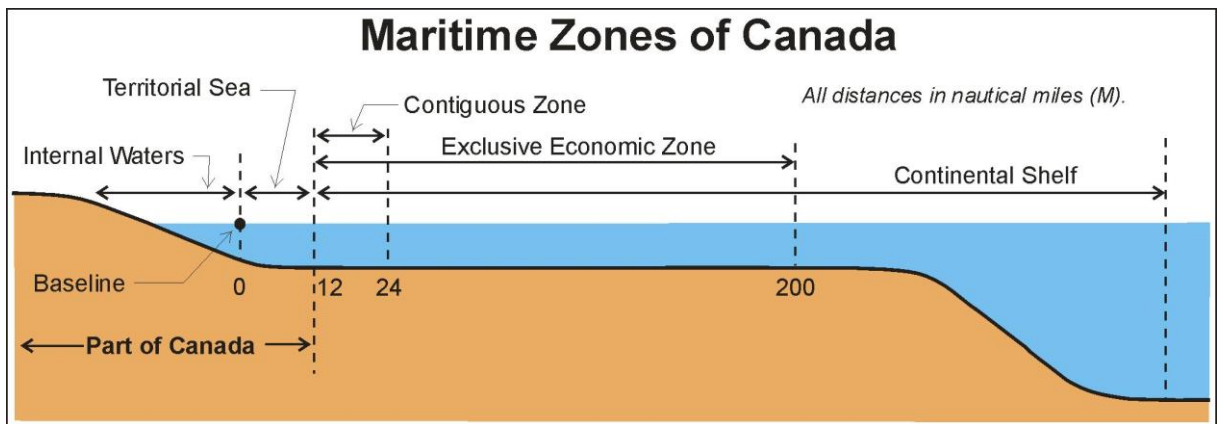
<http://www.svs.is/AHDR/AHDR%20chapters/English%20version/Chapters%20PDF.htm>.

Příloha č. 2 – Mořské hranice v Arktidě

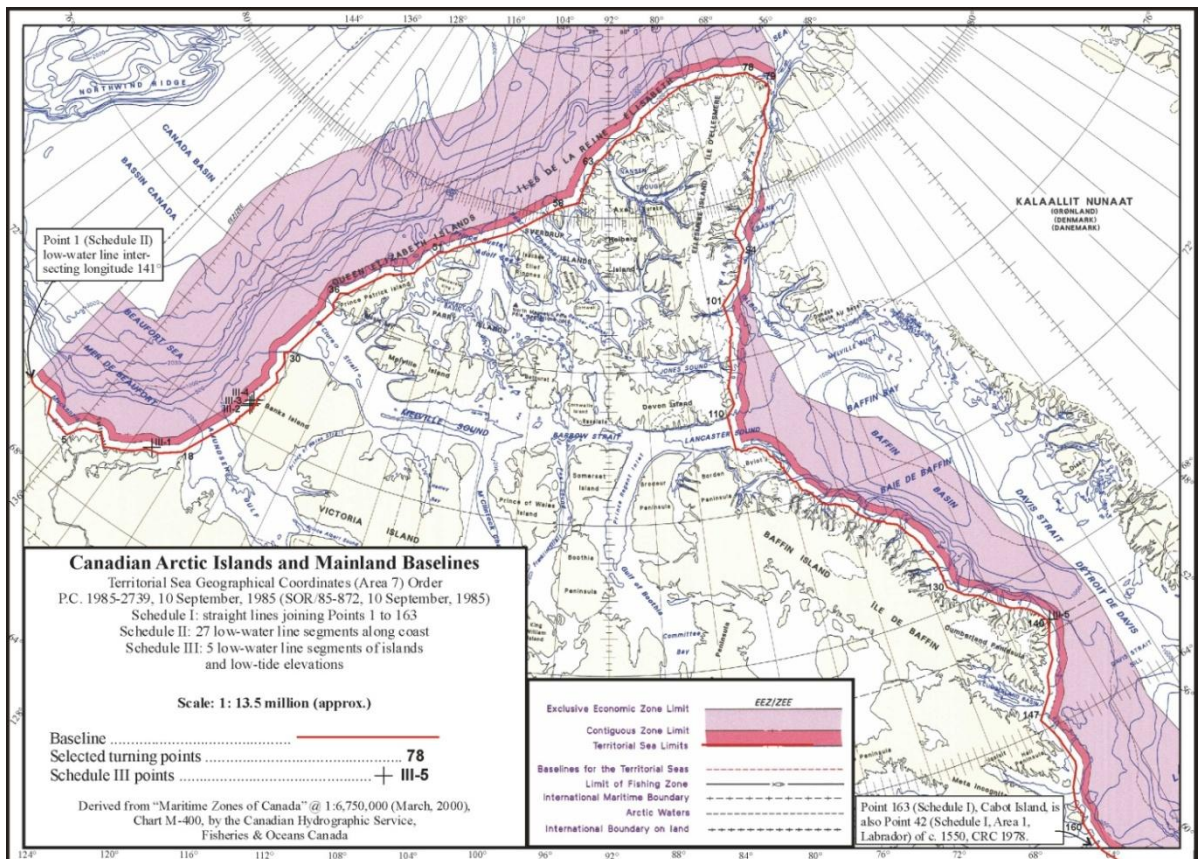
Zdroj: IBRU, dostupné na: <http://www.dur.ac.uk/resources/ibru/arctic.pdf>.

Příloha č. 3 – Kanadské mořské zóny

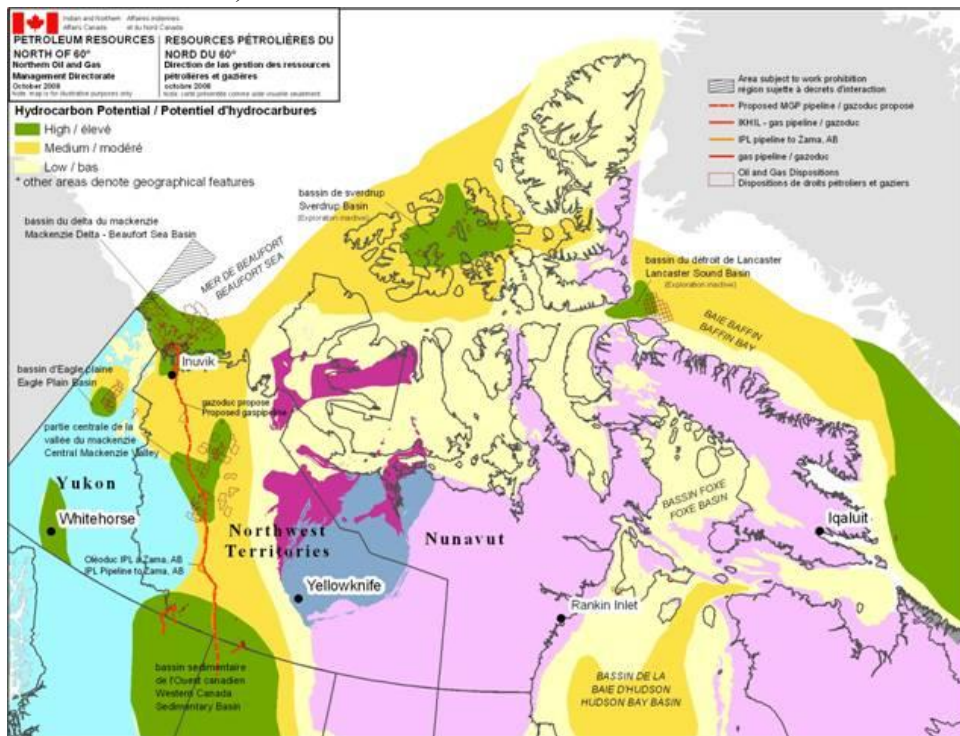
Zdroj: Association of Canada Land Surveyors, dostupné na: <http://www.acls-aatc.ca/node/304>.

Příloha č. 4 – Kanadské mořské zóny

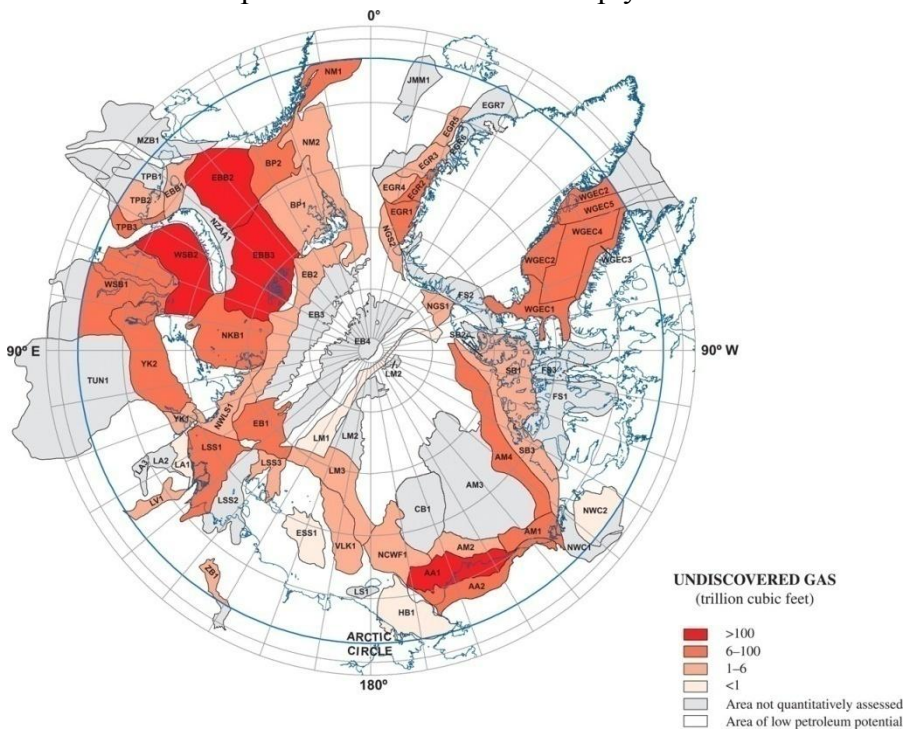
Zdroj: Association of Canada Land Surveyors, dostupné na: <http://www.acls-aatc.ca/node/304>.

Příloha č. 4 – Ropná ložiska v kanadské Arktidě (včetně zobrazení sporné části Beaufortova moře)

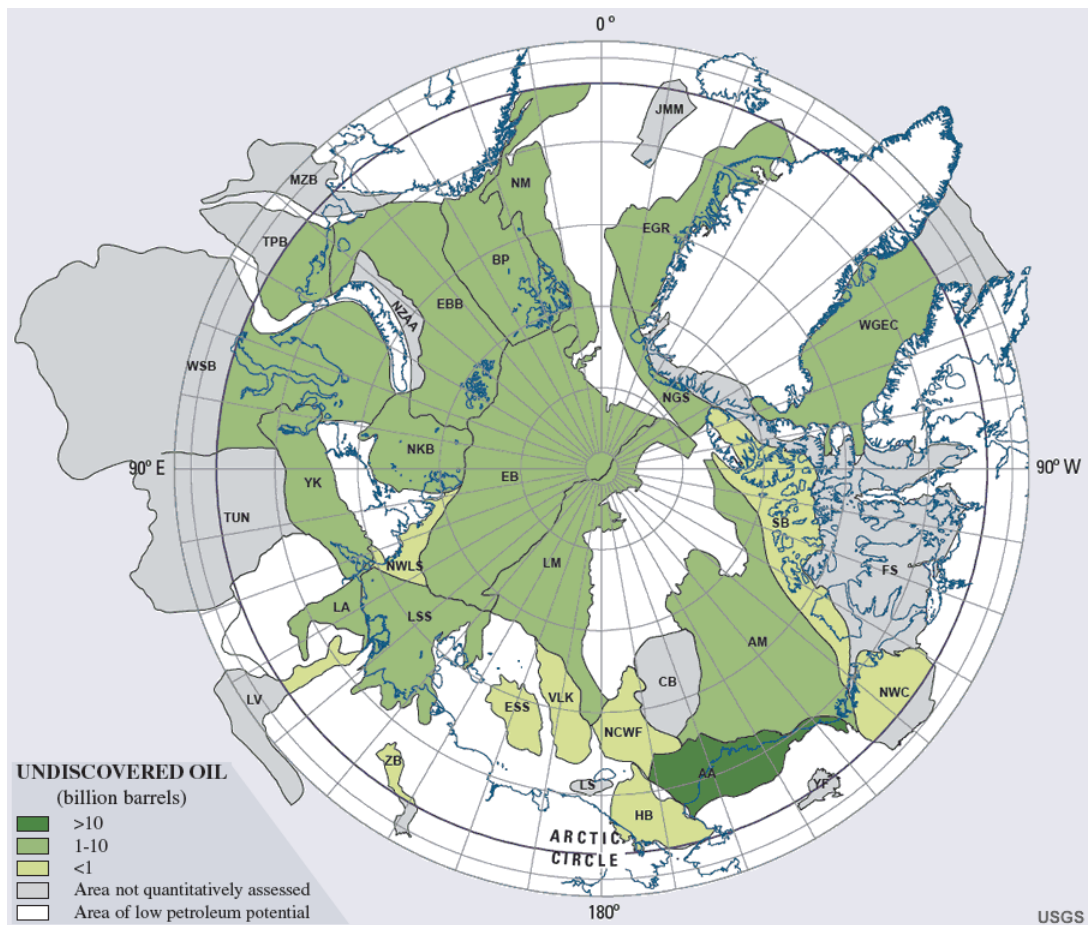
Zdroj: Kanadský parlament, dostupné na:
<http://www.parl.gc.ca/Content/LOP/ResearchPublications/prb0807-e.htm>.

Příloha č. 5 – Předpokládaná ložiska zemního plynu v Arktidě

Zdroj: Science, dostupné na:
<http://www.sciencemag.org/content/324/5931/1175/F2.large.jpg>.

Příloha č. 6 – Předpokládaná ložiska ropy v Arktidě

Zdroj: Earth Pulse Daily, dostupné na:

<http://www.earthpulsedaily.net/resources/undiscovered-oil-map-lg.gif>.

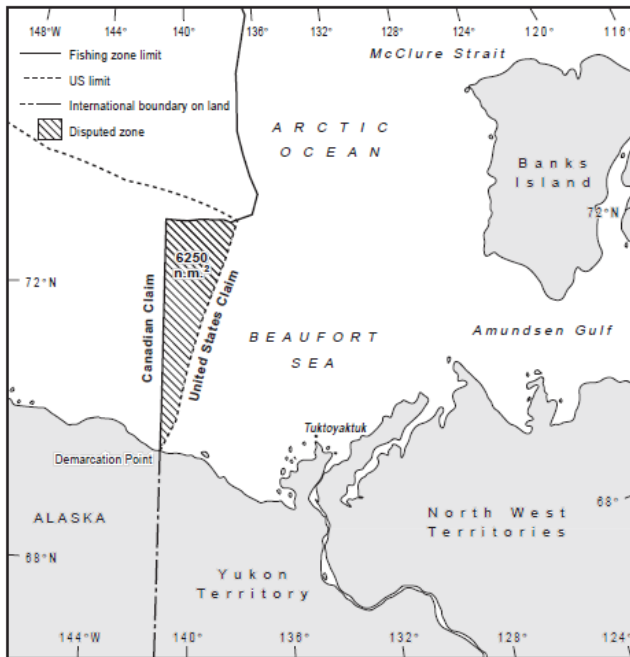
Příloha č. 7 – Kanadské diamantové doly v Arktidě

Zdroj: Geology.com, dostupné na: <http://geology.com/articles/canada-diamond-mines/>.

Příloha č. 8 – Sporné území v Beaufortově moři

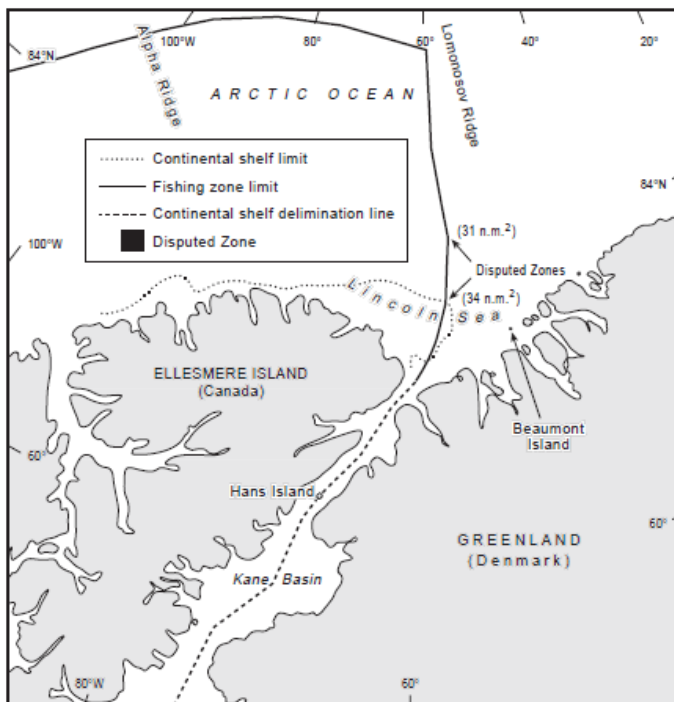
Figure 3: Beaufort Sea

Zdroj: : Gray, D. (1997): Canada's Unresolved Maritime Boundaries. IBRU Boundary and Security Bulletin 1997.

Příloha č. 9 – Sporné území v Lincolnově moři včetně Hansova ostrova

Figure 4: Lincoln Sea

Zdroj: Gray, D. (1997): Canada's Unresolved Maritime Boundaries. IBRU Boundary and Security Bulletin 1997.

Příloha č. 10 – Severozápadní cesta

Figure 2. The Northwest Passage

Source: Lasserre, "Le passage du Nord-Ouest." Map prepared by the Department of Geography, Université Laval.

Zdroj: Lasserre, F. (2010): China and the Arctic: Threat or Cooperation Potential for Canada. China Papers. Canadian International Council. No. 11.

Příloha č. 11 – Vzdálenosti mezi čínskými a evropskými/americkými přístavy

Table 1. Distances between Selected European, North American, and Chinese Ports (kilometres)

ORIGIN—DESTINATION	PANAMA	NORTHWEST PASSAGE (across McClure Strait)	NORTHEAST PASSAGE (across Kara Gate and south of Russian archipelagos)	SUEZ AND MALACCA
Rotterdam—Shanghai	25,588	16,100	15,793	19,550
Bordeaux—Shanghai	24,980	16,100	16,750	19,030
Marseilles—Shanghai	26,038	19,160	19,718	16,460
Giola Tauro (Italy)—Hong Kong	25,934	20,230	20,950	14,093
Barcelona—Hong Kong	25,044	18,950	20,090	14,693
New York—Shanghai	20,880	17,030	19,893	22,930
New York—Hong Kong	21,260	18,140	20,985	21,570

Dark grey indicates the shortest distance. Light grey indicates less than 15 percent difference. Source: Author's calculation using MapInfo and ArcGIS.

Zdroj: Lasserre, F. (2010): China and the Arctic: Threat or Cooperation Potential for Canada. China Papers. Canadian International Council. No. 11.